

Kutatási eredmények a magyarországi korrupcióról

A szakirodalom áttekintése

Budapest, 2008. április

Felelősségi nyilatkozat

A kutatás a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet Korrupciókutató-központja végezte a Transparency International Magyarország Alapítvány megbízásából.

Budapesti Corvinus Egyetem
Szociológia és Társadalompolitika Intézet
Korrupciókutató-központ
1093 Budapest, Közraktár utca 4-6.

A jelentés kézirata 2008. április 21-én zárult le. A tanulmányban megjelent adatok és állítások hitelességét a lehető legszélesebb körben ellenőriztük. Mindazonáltal a Transparency International nem vállal felelősséget a jelentésben található információk egyéb célra vagy más kontextusban való felhasználásáért.

© 2008 Transparency International
Transparency International Secretariat
Alt Moabit 96
10559 Berlin
Germany
<http://www.transparency.org>

Szerzők

Szerzők

Nagy Zita Éva, doktorandusz, BCE

Szántó Zoltán, Ph.D., egyetemi tanár, intézetigazgató, BCE

Tóth István János, Ph.D., egyetemi magántanár, BCE, tudományos főmunkatárs MTA KTI

A kutatásban részt vettek

Balázs Hilda Kinga, egyetemi hallgató, BCE

Bartis Kinga, egyetemi hallgató, BCE

Fülöp Márk Tamás, egyetemi hallgató, BCE

Márkus Annamária, egyetemi hallgató, BCE

Lukácsné Gergely, egyetemi hallgató, BCE

Varga Szabolcs, szociológus

A kutatócsoport tagjai

Cserpes Tünde, egyetemi hallgató, ELTE

Pálinkó Éva, doktorandusz, BCE

Tartalomjegyzék

Felelősségi nyilatkozat	2
Szerzők	3
Szerzők.....	3
A kutatásban részt vettek	3
A kutatócsoport tagjai	3
Tartalomjegyzék	4
Bevezetés	5
A bűnügyi statisztika néhány adata	5
Kutatási eredmények	7
Lakossági adatfelvételek.....	8
<i>Komplex vizsgálatok</i>	<i>8</i>
<i>Egydimenziós megközelítések</i>	<i>9</i>
<i>Eredmények</i>	<i>10</i>
Vállalati adatfelvételek.....	17
<i>A tanulmányban feldolgozott vállalati adatfelvételek</i>	<i>17</i>
<i>Eredmények</i>	<i>18</i>
Egyéb vizsgálatok	21
<i>Fókuszcsoportos vizsgálat</i>	<i>21</i>
<i>Önkormányzatok önképe és lakossági megítélése</i>	<i>24</i>
Korrupciós indexek	24
A Transparency International Korrupció Érzékelési Indexe	24
A Gallup Globális Korrupciós Indexe	25
Irodalom	26
Honlapok	27
Melléklet	28
M1. táblázat: A tanulmányban áttekintett lakossági és egyéb adatfelvételek	28
M2. táblázat: A tanulmányban áttekintett vállalati adatfelvételek.....	30

Bevezetés

Jelen tanulmány célja áttekinteni az üzleti élettel kapcsolatos korrupciós jelenségekre vonatkozó hazai, vagy hazánkat is érintő, az ezredforduló óta született empirikus kutatási eredményeket. Az írás összegzi és kritikai módon elemzi a szóban forgó vizsgálatok főbb eredményeit, módszertani sajátosságait és esetleges hiányosságait.

A korrupcióra vonatkozó empirikus kutatásokat *a priori* két csoportba sorolhatjuk: az elsőbe a megfigyelő-leíró kutatások (a), a másodikba pedig a magyarázó-megértő elemzések (b) tartoznak. Az első típusba sorolt kutatások két alcsoportját különböztetjük meg: a *korrupcióval kapcsolatos vélemény-felméréseket* (a1) és a *korrupciós tapasztalatokra koncentráló vizsgálatokat* (a2).

Az elsónél a kutatások középpontjában a megkérdezettek *korrupcióról alkotott véleménye*, a korrupciós jelenségek elfogadottsága, elutasíthatósága, illetve a korrupció különböző intézményeknél vagy helyzetekben előforduló, *vél*t gyakorisága áll. Ezek a kutatások így inkább nyújtanak információkat a megkérdezettek (általában a lakosság vagy a vállalkozások) korrupcióról alkotott véleményéről, a *korrupció percepciójáról*, mint a ténylegesen megtörténő korrupciós jelenségekről. Ennek megfelelően ezek a kutatások – bár kimondott céljuk többször ez – nem képesek információt adni a korrupció valós mértékéről, a különböző korrupciós helyzetek előfordulásának gyakoriságáról, hanem csupán arra derítenek fényt, hogy a korrupcióval kapcsolatban milyen *sztereotip vélemények* élnek a kérdezettek körében. A második alcsoportba sorolhatók (a2) azok a vizsgálatok, amelyek a megkérdezettek korrupcióval kapcsolatos személyes tapasztalataira összpontosítanak, és e tapasztalatok elterjedtségét, összetevőit és intézményi feltételeit mérik fel. Így – ha a kutatási szabályoknak megfelelően alkalmazzák a mintavételi módszereket – ezek a kutatások már módot adnak arra, hogy megbecsüljük a korrupció előre meghatározott típusainak tényleges mértékét.

Az üzleti korrupció magyarországi megjelenését vizsgáló empirikus kutatásokat áttekintve egyetlen oksági-magyarázó vizsgálatot (b) sem találtunk – így ilyen kutatások elemzése jelen tanulmányban nem szerepel. A felderítő-leíró vizsgálatok között túlsúlyban vannak a *korrupcióval kapcsolatos véleményfelmérések* (a1), és csak elvétve találkozhatunk a *tényleges korrupciós tapasztalatokat* felderítő vizsgálatokkal (a2).

A kutatási eredmények összegyűjtésekor arra törekedtünk, hogy a nyilvánosság számára elérhető, tehát interneten, tanulmánykötetekben, napilapokban és folyóiratokban megjelent sajtó- és szakmai közleményeket, dokumentumokat tekintsünk át és elemezzünk. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy láthatóvá váljék az az információhalmaz, amely a témában az elmúlt évek során a közvélemény rendelkezésére állt.

A tanulmány első részében a bűnügyi statisztikákból rendelkezésre álló adatokat mutatjuk be, amelyet a konkrét kutatási eredményeket bemutató fejezet követi. A rendelkezésre álló vizsgálatok leggyakoribb célcsoportjait - lakosság, vállalatok és egyéb szereplők - követve vizsgáljuk a kutatások vonatkozó adatait. Az egyes fejezetek elején a kutatások rövid módszertani bemutatására is sort kerítünk. A tanulmány utolsó fejezetében röviden ismertetünk két jelentős nemzetközi korrupciós indexet. A Melléklet a vizsgált kutatások főbb sajátosságait összegzi táblázatos formában.

A bűnügyi statisztika néhány adata

A korrupciós bűncselekmények – így a vesztegetés, a befolyással üzérkedés, a közérdekű bejelentés üldözése, valamint a nemzetközi közélet elleni bűncselekmények – szabályozása a Büntető Törvénykönyvről szóló többször módosított 1978. évi IV. törvény XV. Fejezetében található¹.

A bűnözés – így a korrupciós bűncselekmények – jellemzőit mutató statisztikai adatok a 2003. évtől kezdve az interneten bárki számára elérhető Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikából (ERÜBS)². Az azt megelőző évek statisztikai adatsorai részben a KSH elemzéseiben, a

¹ Idézi Antal Kadosa (2001)

² Lásd <http://crimestat.b-m.hu/KulsoLekerdezo.aspx>

bűnüldözés szerveinek, illetve az illetékes minisztériumok adatgyűjtéseiben, illetve szakértői elemzésekben találhatóak meg.

A felderített korrupciós esetekre vonatkozó adatsorok természetes módon nem adhatnak és nem is adnak pontos képet a korrupció valódi szintjéről (Kó, 2001). Az adatsorokat áttekintve szembetűnő, hogy a felderített korrupciós bűncselekmények száma nagy ingadozást mutat, több esetben egyik évről a másikra felére csökken vagy duplájára nő az ilyen esetek száma. Az 1972 óta eltelt időszakban 1990-ben volt a legalacsonyabb (338 db), 1979-ben a legmagasabb (1353 db) ez a szám (lásd az 1. táblázatot). Kó József a korrupciós bűncselekményeket elemző tanulmányában (Kó, 2001) feltételezi: hogy „a korrupciónak van valamilyen, a szokásos viszonyok között létező, viszonylagos stabilitással jellemezhető szintje, amely jelen van az adott társadalomban, s amelyből egyes esetek felszínre kerülnek, a rendőrség tudomására jutnak és elindul az eljárás. Ezen elindult eljárásoknak a száma azonban, különösen egy-egy kiragadott évben, nem jellemzi hűen az ország *korrupciós állapotát*. Sokkal inkább a rendőrség aktivitásával, vagy egyéb társadalmi folyamatokkal hozható összefüggésbe.”

A korrupciós bűncselekmények adatsorainak korlátozott voltát egyéb megfontolások is indokolják (Alexa – Kósa, 2007):

- nem tartalmazzák a korrupt módon elkövetett kihágásokat (pl. a bizalommal való visszaélést vagy a hivatali kötelezettségek megszegését);
- a jelenséget rendkívüli rejtettség jellemzi, ezért az esetek többsége nem kerül felderítésre;
- az adatsorban bekövetkező „hirtelen megugrások” az alacsony esetszámú statisztikai adatsorok jellemzője - vagyis akár egy ügy, egy felderített sorozatos törvénysértés is érdemben befolyásolhatja az esetszámokat;
- az évenkénti adatok csak azokat a bűncselekményeket tartalmazzák, melyek esetében a büntetőeljárásban valamilyen statisztikával mért esemény történt (pl. büntetőjogi vádemelés).

Nyilvánvalóan igaznak kell tekintenünk Alexa és Kósa megállapítását: „Összességében a rendelkezésre álló adatok ilyen korlátozott volta azt sugallja, hogy a felderített korrupciós esetek csupán kis hányadát képviselik a ténylegesen zajló korrupciós gyakorlatoknak, melyek többsége felderítetlen marad”. (Alexa – Kósa, 2007: 9. old)

1. táblázat: A felderített vesztegetési és befolyással való üzérkedési esetek száma (1972 - 2007)

Év	Felderített vesztegetési, befolyással való üzérkedési és egyéb korrupciós esetek száma	Év	Felderített vesztegetési, befolyással való üzérkedési és egyéb korrupciós esetek száma
1972	811	1990	338
1973	1116	1991	344
1974	657	1992	782
1975	986	1993	464
1976	876	1994	796
1977	471	1995	509
1978	627	1996	968
1979	1353	1997	865
1980	508	1998	903
1981	549	1999	610
1982	662	2000	650
1983	971	2001	836

1984	805	2002	<i>n.a.</i>
1985	844	2003	782
1986	1025	2004	586
1987	939	2005	955
1988	898	2006	480
1989	676	2007	350

Adatok forrása:

1972-1999: *Forrás: Kó József: Korruptió bűncselekmények a statisztikai adatok tükrében. http://monitor.gallup.hu/elemzes/001109_2stat.html Utolsó módosítás: 2001. 02. 23.*

2000-2001 *Az EU csatlakozási folyamat nyomán követése: korrupció és korrupcióellenes politika. Nyílt Társadalom Intézet, 2002. <http://irm.gov.hu/download/eucsatlakozas.pdf/eucsatlakozas.pdf> Utolsó módosítás: 2007. 08. 05. 92. old.*

2003- : *Egységes Rendőrségi és Ügyészeti Bűnügyi statisztikából (ERÜBS). <http://crimestat.b-m.hu/KulsoLekerdezo.aspx>*

A fentiek figyelembe vétele mellett a rendelkezésre álló reál-adatok, azaz a felderített korrupciós bűncselekmények száma nagyon fontos adalékul szolgálhat a későbbiekben a korrupció magyarországi formáinak, elterjedtségének és hatásainak elemzésekor. Az egyes felderített bűnesetek bizonyos jellemzőinek összegyűjtése és elemi adatainak nyilvánosságra hozatala lehetővé teszi majd a jövő kutatásai számára, hogy – természetesen az adatvédelmi törvény betartásával – ezeket az adatokat más korrupciós empirikus kutatásokba beemelve, megalapozott oksági elemzésekre is sor kerülhessen ebben a tárgykörben.

Kutatási eredmények

A tanulmányban a 2000 óta eltelt időszakban készült empirikus adatfelvételek elemző bemutatására törekszünk. E kutatások a legtöbb esetben lakossági, illetve vállalati adatfelvételekre épültek. Más (esetlegesen a korrupció által is érintett) célcsoportok megjelenése a felderített kutatásokban szórványos: egy fókuszcsoportos vizsgálatot, amely bírák, ügyészek, polgármesterek, újságírók, vállalkozók, multinacionális vállalatok vezetői körében készült, valamint egy önkormányzati dolgozók körében készült adatfelvételt sorolhatunk ide.

Az előzőeknek megfelelően az eredmények jellemzően nagymintás, kérdőíves vizsgálatokon alapulnak. A módszerválasztás nem meglepő akkor, ha a készítők szándékait – vagyis a felderített kutatások korrupció jelenségével kapcsolatos komplexitását – vizsgáljuk. A kutatások egy része nem törekszik ugyanis a korrupció jelenségével kapcsolatos nézetek és vélekedések komplex feltárására, megértésére. Sok esetben egy más témával foglalkozó kérdéssor részeként a korrupció problémáját egydimenziósan – az esetek legnagyobb hányadában az elterjedtség, illetve a probléma súlyosságának lakossági / vállalatvezetői percepciója felől megközelítve – vizsgálják. A kutatások másik csoportját képezik azok – a jellemzően – vizsgálatsorozatok, melyek ezt a jelenséggel komplexen, több oldalról megközelítve foglalkoznak.

A felderítő-leíró vizsgálatok jellemző kérdésvetéseit - mind a lakossági, mind a vállalati mérések során a következők voltak:

- a korrupció percepciója (az elterjedtség megítélése, a probléma nagyságának érzékelése);
- a korrupciós jelenségek jellemző területei, szereplői;
- a korrupció elleni harc lehetséges szereplői;
- a korrupcióban való személyes tapasztalatok, érintettség és annak hatásai. E tekintetben a vállalati mérések a lakossági adatfelvételeknél „némileg bátrabbnak” bizonyultak: a vállalati kutatások nagyobb hányadában jelenik meg ez a kérdésvetetés.

- a korrupció definíciója. Ez utóbbi szempont háttérbe szorulása elgondolkodtató: tekintve, hogy a kutatások egyik legfontosabb jellemzője éppen az érvényességükre vonatkozik, vagyis arra, hogy valóban arról szólnak, azt mérik, amit mérni szeretnének. A definíciós kérdésfelvetés jellemző hiánya pedig azt feltételezi, hogy a kutatások során a korrupciónak van valamiféle elfogadott, a válaszadók által is ismert definíciója, hiszen sok esetben nem próbálják tudni, hogy a válaszadók mit is értenek alatta. Ez kétféleképpen állhat elő: vagy van a korrupciónak valamiféle általánosan elfogadott, közismert meghatározása, vagy a válaszadókkal ismertetik a kutatás során alkalmazott munkadefiníciót. Az előbbiről talán kijelenthető, hogy nem igaz, ez utóbbi esetre pedig a vizsgált kutatások közül csak néhány esetben láttunk példát.

A korrupció jelenségének hazai előfordulását, elterjedtségét, társadalmi-gazdasági hatásait tekintve meglepő, hogy a jelen tanulmányban összegyűjtött kutatások közel mindegyike vagy nemzetközi nyomásra, vagy nemzetközi vizsgálat részeként készült, jelent meg.

Lakossági adatfelvételek

A korrupció témáját érintő hazai lakossági adatfelvételek között három komplex vizsgálat sorozat, valamint nyolc jellemzően egydimenziós megközelítésű kutatás eredményei kerülnek röviden bemutatásra.

Komplex vizsgálatok

A korrupció jelenségével komplex – tehát több szempontot, kérdéskört, összetevőt feltáró – módon három vizsgálat sorozat foglalkozott a tanulmány által vizsgált időszakban.

A) Korrupció Magyarországon: a Magyar Gallup Intézet vizsgálat sorozata

A Magyar Kormány 1999 nyarán az ENSZ (CICP - UNICRI) Globális Korrupcióellenes programjához kapcsolódva kötött Egyetértési Memorandumot, illetve később projekt-megállapodást a Drogellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatallal (ODCCP), illetve a Régióközi Kriminálisztikai és Igazságügyi Kutatóintézetrel (UNICRI).

A projekt-megállapodások célja volt, hogy segítse a kormány munkáját a korrupció megelőzésében, leküzdésében, illetve az átvilágíthatóság és elszámoltathatóság előmozdításában³. A Magyar Gallup Intézet ezen megállapodáshoz kapcsolódva 1999 tele és 2000 ősze között – több célcsoportra, így a lakosságra, a vállalatokra, az érintett közszereplőkre – kiterjedő vizsgálatot végzett a korrupció témakörében. A kutatás a következő részekből állt:

1) Kérdőíves vizsgálatok

- budapesti lakossági felmérés - 2000. március (N=1513 fő)
- országos lakossági felmérés - 2000. április (N=1839 fő)
- önkormányzatok (lakossági, illetve hivatali dolgozók)
- kis- és középvállalkozók - 2000. április - május (N=520)

2) Fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálatok

A Magyar Gallup Intézet kutatói fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálatokat folytattak bírók, ügyészek, polgármesterek, újságírók, vállalkozók, multinacionális vállalatok vezetői körében.

3) Kiegészítő vizsgálatok

A Magyar Gallup Intézet 2003. februárjában újabb felmérést készített az 1999-2000-es vizsgálat sorozat folytatásaként budapesti lakossági (N=1016 fő) és országos lakossági (N=1009 fő) mintán. A lakossági adatfelvételek mindkét időszakban véletlen mintavételi eljárással készültek, a minta összetétele a nemek aránya, az életkori csoportok és a településtípus szerint pontosan követte a lakosság összetételét. A budapesti kérdések telefonon, a vidékiek személyesen zajlottak.

³ A kutatás sorozat különböző szakaszairól lásd a <http://monitor.gallup.hu> oldalt.

Az adatfelvételek során a Gallup alapvetően az ENSZ nemzetközi, standard viktimizációs-kérdőívének kérdéseit alkalmazta, amelyet egyrészt saját közszolgáltatás-minőségmérésük kapcsolódó kérdéscsoportjaival, illetve tényleges korrupciós szituációk regisztrálására vonatkozó kérdésekkel egészítettek ki.

A lakossági kutatások során a korrupció témaköréhez kapcsolódva érintették a korrupció fajtáival, fő szereplőivel és területeivel, érzékelésével és a személyes érintettséggel kapcsolatos kérdéseket.

B) Korrupció Európában: a GfK Csoport kutatássorozata

A GfK Csoport a *Transparency International* megbízásából 2001 óta évente készíti el a „Korrupció Európában” című felmérését. A kutatás legfontosabb kérdései közé tartoznak a korrupció társadalmi elfogadottságának és elterjedtségének, a korrupcióval kapcsolatos lakossági toleranciaküszöbnek, az intézményekkel szembeni bizalmatlanság mértékének, a csúszópénzek szükségességének lakossági megítélése.

A kelet-közép európai térség 11 országának (köztük Magyarországnak) felnőtt lakosságát – jellemzően 1000-1000 fős, Oroszországban 2000 fős mintákkal – a legfontosabb szocio-demográfiai jellemzőik szerint reprezentálta 2001-es adatfelvétel. 2004-ben 14 közép-kelet európai országban vizsgálták újra – a 2001-es vizsgálattal megegyező kiválasztási eljárást alkalmazva – a korrupcióval kapcsolatos vélekedéseket⁴. A 2006-ban lezajlott vizsgálat már 21 ország mintegy 22000 lakosának megkérdezésével történt, a korábbiakhoz hasonló mintavételi módszerrel⁵.

C) Társadalompolitikai attitűdök Magyarországon a felnőtt lakosság körében - a TÁRKI kutatása

A Tárki 2000. júliusi vizsgálata nem kimondottan a korrupciót állítja középpontba, de a korrupció jelenségét ugyancsak több oldalról, elterjedtség, okok, jövőbeni kilátások. Az adatfelvétel a Tárki Omnibusz kutatás keretében 1524 fő bevonásával készült többlépcsős, arányosan rétegzett, valószínűségi mintavétellel. A minta nem, kor, iskolai végzettség, településtípus szerint reprezentálja a felnőtt magyar népességet.

Egydimenziós megközelítések

A korrupció jelenségét, témáját egy-két kérdés erejéig több kutatás is érintette a vizsgált időszakban. A kérdések jellemzően a korrupció súlyosságának, elterjedtségének *percepciójára* vonatkoztak.

A) A GfK-Csoport kutatásai

1999 novemberében három - akkor még - tagjelölt országban (Magyarországon, Csehországban, Lengyelországban) készített felmérést a GfK-Csoport különböző társadalmi jelenségek, így a korrupció, megítéléséről⁶. Az adatközlők szerint a kutatás 1000-1000 fős bizonyos szempontok szerint reprezentálta a három ország felnőtt lakosságát.

A 2004-ben az Európai Unió tagjává vált országokban harmadik alkalommal végzett kutatást 2007-ben a GfK Csoport arról, hogy hogyan befolyásolta a lakosság életkörülményeit a csatlakozás⁷. Sajnálatos azonban, hogy a kutatás módszertanáról az idézett forrásban nem találhatóak adatok. A kutatásban vizsgálták azt is, hogy a lakosság percepciója szerint a korrupció terén hogyan változott a helyzet.

B) A Magyar Gallup Intézet kutatásai

A Magyar Gallup Intézet 2004-ben az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) felkérésére az Eurobarometer keretében 13 tagjelölt országban összesen 12165 főt kérdezett meg arról, hogy miként

⁴ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2004): Korrupciós klíma Közép- és Kelet-Európában. Kenőpénz nélkül is boldogul a többség. Sajtóközlemény, 2004. április 13. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>

⁵ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2006): A korrupció elleni küzdelem nem az egyén feladata. Európa erkölcsstelennek tartja a kenőpénzt. Sajtóközlemény, 2006. szeptember 20. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

⁶ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2000): Elítéli a korrupciót, tolerálja az abortuszt a többség. Sajtóközlemény, június. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

⁷ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2007): EU index: A magyarok az átlagnál is borúlátóbbak. Sajtóközlemény, 2007. február 28. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

vélekednek az Európai Unió költségvetése elleni bűncselekményekről és a szükséges lépésekről, szereplőkről⁸.

A minta a súlyozást követően a nemek aránya, az életkori csoportok, a régiók, a településtípus, a képzettségi szint és a családi állapot szerint megegyezik az egyes országok 15 éven felüli lakosságának összetételével. A kutatás során alapvetően 14 féle pénzügyi bűncselekményről érdeklődtek - ezek egyike volt a korrupció.

C) A TÁRKI kutatásai

A TÁRKI 2001. novemberi Omnibusz adatfelvételében a kutatók néhány kérdés erejéig vizsgálták a korrupció elterjedtségének percepcióját és a rendőri korrupció jelenségét (Medgyesi –Tóth, 2005). A 4508 fő megkeresésével készült felmérés mintája az ország felnőtt lakosságra reprezentatív, többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült valószínűségi véletlen minta.

A TÁRKI 2004. decemberi Omnibusz vizsgálatában 1035 főt kérdeztek meg az előbbiekhöz hasonló mintavételi eljárással (Medgyesi – Tóth, 2005). A kérdések között szerepeltek a korrupció percepciójára vonatkozó kérdés-csoportok is.

Egy másik vizsgálatra az Európai Társadalmak Összehasonlító elemzésének (ESS) keretében került sor, amelynek célja „az európai társadalmak monitoring kutatása szociológiai és politikatudományi szempontok szerint”. Az ESS adatfelvételekre két évente kerül sor – a 2005. évi kutatás során 24 országban (köztük Magyarországon mintegy 1500 válaszadó részvételével) arra is kíváncsiak voltak a kutatók, hogy a lakosság mennyire, és milyen (akár korrupciós) tapasztalatok nyomán bízik a szakemberekben, a pénzügyi intézetek képviselőiben, illetve az állami/önkormányzati hivatalnokokban (Sik, 2008).

A TÁRKI 2007. novemberében végzett Társadalmi Klíma kutatásának (melynek során 1000 fő 18 év feletti magyar állampolgárt kérdeztek meg; az adatok nem, kor, iskolai végzettség és lakóhely szerint reprezentálják a magyar felnőtt lakosságot) aktuális témája a hálapénz volt – a kutatásban kérdésként fogalmazódott meg az is, hogy vajon korrupciónak tekinthető-e ez a jelenség⁹.

Eredmények

A korrupció fogalmát adottnak véve, az áttekintett adatfelvételek közül mindössze egyben törekedtek arra, hogy megismerjék: vajon a vizsgálattal érintett társadalmi csoportok számára mit is jelent a korrupció fogalma?

A Magyar Gallup Intézet 2000-2003-ban végzett kérdőíves adatfelvételei során egységes korrupciós definíciót alkalmaztak, amelyet a kérdéskör elején ismertettek az interjúalanyokkal: „a korrupció az, ha az állampolgár egy neki törvény szerint járó szolgáltatás igénybe vételéért az eljárás során, vagy hogy segítséget kapjon, pénzt vagy ajándékot ajánl fel, vagy kell, hogy felajánljon”¹⁰.

A korrupció definíciójának meghatározásaként a válaszadóknak különböző helyzetekről kellett eldönteniük, hogy korrupciónak tekintik-e azokat vagy sem. Az 1839 reprezentatív kiválasztott magyarországi válaszadó több mint fele korrupciónak tekintett minden olyan tevékenységet, amikor tisztviselők, vagy politikusok jutalék / hálapénz ellenében eltűrik a szervezett bűnözés létét, intézik az ügyeket, állásbetöltéseknél, állami-városi megrendeléseknél a korrumpáló (adott esetben családtag, ismerős) javára döntenek; a közlekedési rendőrnek bírság helyett számla nélkül juttatnak a kezébe pénzösszeget (lásd a 2. táblázatot).

2. táblázat: Korrupciónak tekintett események, esetek (a lakosság %-ában, országos vizsgálat, 2000, N=1839)

A válaszadók százalékában,
akik egyértelműen
korrupciónak tekinti az adott

⁸ Lásd: Magyar Gallup Intézet (2004): Az uniós pénzekkel kapcsolatos visszaélések a mi egyéni és nemzetgazdasági érdekeinket is sértik - mondja a magyar lakosság közel háromnegyede.
http://monitor.gallup.hu/kutatas/040116_cceb_fraud.htm, Utolsó módosítás: 2004. 01. 19.

⁹ Lásd: Tárki (2007): Társadalmi Klíma Riport, 2007. december.
<http://www.tarki.hu/hu/news/2007/kitekint/20071220.doc>

¹⁰ Lásd: http://monitor.gallup.hu/kutatas/001106_2kozint.html#def

	situációt
Ha a tisztségviselők vagy politikusok megfelelő jutalék ellenében eltűrik a szervezett bűnözés működését	94
Ha állásbetöltéseknél, állami-városi megrendeléseknél, szerződéskötéseknél az nyer, aki megvesztegeti azokat, akik a döntést hozzák	93
Ha a tisztviselő csak hálapénz, kenőpénz ellenében intézi el az ügyeket	92
Ha a közlekedési rendőrnek a bírság helyett, számla nélkül a kezébe ad pénzüsszeget	82
Ha állásbetöltéseknél, állami-városi megrendeléseknél, szerződéskötéseknél uram-bátyám kapcsolatok érvényesülnek	81
Ha az emberek összeköttetésekre, "keresztapákra" szorulnak, amikor el akarják intézni dolgaikat	75
Ha a köztisztviselő, hivatalnok apróbb szabálytalanságokat követ el család-tagjai javára	63
Ha a köztisztviselő, hivatalnok apróbb ajándékokat fogad el ügyfeleitől	45
Az orvosi hálapénz	28
A borralvalóság	20

Adatok forrása: http://monitor.gallup.hu/kutatas/001106_2kozint.html#def

Ennél sokkal szűkebb területre koncentrálva, de ugyancsak definíciós kérdéssel foglalkozott a TÁRKI 2007. novemberében végzett Társadalmi Klíma kutatásának hálapénzzel foglalkozó egyik kérdése, amely arról szólt, hogy az emberek korrupciónak tekintik-e a hálapénzt. Az eredmények az mutatják, hogy az

„emberek 40%-a szerint a hálapénz nem tekinthető megvesztegetésnek, 30%-a szerint a hálapénz korrupciónak minősül (ez gyakorlatilag megegyezik az előbbiekben ismertetett Gallup-os kutatási eredmény 28%-os értékével), bármikor is adják azt, s 27%-uk véli úgy, hogy csak az előre adott hálapénz korrupció. Az, hogy mindössze a megkérdezettek 3%-a nem választotta egyik felkínált válasz-alternatívát sem arra utal, hogy a társadalomnak határozott, de láthatóan eltérő elképzelése van a kérdéstről.”¹¹

A korrupciós jelenségek jellemző területei, szereplői

Az előző pontban említett két komplex vizsgálatosorozatban (a Magyar Gallup Intézet és a GfK Hungaria kutatásairól van szó) azzal a valójában a definíciós problémához köthető kérdéssel is foglalkoztak, hogy vajon melyek a korrupció jellemző területei, és kik a korrupció tipikus szereplői a megkérdezettek szerint.

A Magyar Gallup Intézet 2000-es vizsgálatában a budapesti lakosság legalább harmada úgy gondolta, hogy az orvosoknak, nővéreknek (70%); az üzleti és privát szektorban (58%); a rendőröknek (49%); a vámhivatalnokoknak (40%); az ellenőröknek (39%); az önkormányzati tisztviselőknek (38%); a választott önkormányzati képviselőknek (37%); a parlamenti képviselőknek (36%) és a minisztériumi tisztviselőknek (35%) az ügyintézés során *„valószínű, hogy ajándékot, szívesseget kell felajánlani”*. 2003-ra öt csoport - az orvosok, nővérek (78%); az üzleti, privát szektor (65%); a vámhivatalnokok (47%); a választott önkormányzati képviselők (40%); illetve a parlamenti képviselők (41%) vonatkozásában növekedett a megvesztegetés igénylésének gyanúja¹².

¹¹ Lásd: Tárki (2007): Társadalmi Klíma Riport, 2007. december. <http://www.tarki.hu/hu/news/2007/kitekint/20071220.doc> 7. old.

¹² Lásd: Magyar Gallup Intézet (2000): Kvalitatív vizsgálat a korrupciós jelenségekről. http://monitor.gallup.hu/kutatas/001106_5fokusz.html, Utolsó módosítás: 2001. 08. 07.

A GfK 2001-es vizsgálatában megkérdezettek véleménye egybeesik ezzel. Szerintük is a korrupció leginkább az egészségügyben terjedt el (Magyarország: 25%, átlagosan: 24%), ezt a területet az adatok tanulsága szerint 10% feletti említéssel a rendőrség (15%), a minisztériumok (15%) és a közhivatalok (12%) követik¹³.

Nem tudjuk azonban, hogy ezek a vélemények mennyiben támaszkodnak személyes tapasztalatokra, mivel a kutatási eredmények ismertetése a legtöbb esetben nélkülözi a kérdőívek, vagy a vonatkozó kérdések és válaszlehetőségek közlését. Így az adatok értelmezése nem minden esetben lehetséges és inkább tekinthetjük őket sztereotip vélekedések megjelenésének, mint tényleges tapasztalatok lecsapódásának, tapasztalatokon alapuló eredményeknek.

A korrupció okai

A korrupció vélt okainak feltárására mindössze egy vizsgálat során vállalkoztak a kutatók: a TÁRKI 2000-es vizsgálatában a válaszadóknak 13 lehetséges okot felvonultató listából három szempontot kellett választaniuk¹⁴. Hozzá kell tennünk ehhez, hogy ez a kutatás sem sorolható azonban az általunk oksági-magyarító elemzések közé. Itt is a válaszadók véleményének felmérése volt az elsődleges cél: milyen okokra vezetnek vissza ők a korrupciós jelenségeket?

3. táblázat: A megvesztegethetőség okai a rendszerváltás előtthöz képest (% , 2000, N=1526)

A megvesztegethetőség okai a rendszerváltás előtti helyzethez képest	A válaszadók százalékában, akik az adott okot megjelölték
Több pénz kell az életszínvonal fenntartásához	44
Alacsonyok a tisztviselői fizetések	41
A hatóságok tekintélye csökkent, mert túri a korrupciót	27
Az emberek elnézők a korrupcióval szemben	22
A hatóságok nem biztos, hogy igazságosak	21
A hatóságoknak nincs elég embere és pénze	19
A privatizáció	18
A kommunizmus öröksége	10
Bizalmatlanság a hatósággal szemben	10
A piacodás	9
Anómia (nem tudni, hogy mi büntetendő)	8
Versenyszellem a politikában	6
A Nyugat hatása	5

Forrás: Gábos (2000)

Az adatok tanulsága szerint a lakosság a korrupciót három legfőbb okra vezeti vissza: több pénz kell az életszínvonal fenntartásához (44%); alacsonyok a köztisztviselői fizetések (41%); illetve hogy a hatóságoknak nincs tekintélye (27%). Mindemellet kevesen gondolták úgy, hogy a korrupciót a politikai verseny (6%), vagy a Nyugat hatása (5%) okozná.

A korrupció percepciója és megítélése

¹³ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2001): Érdemes harcolni a korrupció ellen a többség szerint. Ki mit tenne, ha megvesztegetés tanúja lenne? Sajtóközlemény, október. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

¹⁴ Lásd: Gábos András (szerk.) (2000): Elemzések a gazdasági és társadalompolitikai döntések előkészítéséhez 19. TÁRKI, Budapest, november. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a026.pdf>

Gyakorlatilag valamennyi áttekintett adatfelvétel tartalmazott a korrupció nagyságának, elterjedtségének, súlyosságának *szubjektív megítélésére* vonatkozó kérdéseket. Ezt a kérdéskört a vizsgálatok során jellemzően két irányból közelítették meg:

- a korrupció jelensége elterjedtségének „önmagában értékelt” súlyossága a válaszadó szerint;
- a korrupció jelenségének viszonylagos súlyossága (vagyis más bűncselekményekhez / jelenségekhez a korrupció elterjedtsége hogyan viszonyul).

Az alkalmazott skálák és az, hogy valójában mire is vonatkozik a kérdés a különböző kutatásokban jellemzően rendkívül eltérőek. Ez a tény sok esetben lehetetlenné teszi az eredmények összehasonlítását. A korrupció jelensége „önmagában értékelt” elterjedtségének, súlyosságának megítélését tekintve az alábbi eredmények olvashatóak.

A TÁRKI 2000. évi 1524 fő bevonásával készült kutatásának adatait idézi 2002-es tanulmányában Sik Endre (Sik, 2002):

„A megkérdezettek között szinte teljes a konszenzus, hogy az elmúlt tíz évben nőtt a megvesztegethető hivatalnokok száma (82% vélekedett így), több mint kétharmaduk szerint (73%) a korrump hivatalnokok száma manapság is növekszik, és szinte egyöntetűen vallják, hogy a megvesztegetésre szánt pénzeszegek értéke is nőtt 1989 óta (92%-uk ért egyet ezzel az állítással).

A korrupció elterjedtségének növekedését vagy változatlanóságát vélő nézetek magas értékét két tényezőre vezethetjük vissza. Részben arra, hogy sokan vannak, akik szerint a korrupció elkerülhetetlen, részben arra, hogy sokak szerint az állam nem képes (vagy/és akar) tenni a korrupció ellen. Egyfelől, a megkérdezettek közel fele (48%-a) szerint a korrupció elkerülhetetlen, és harmaduk szerint (34%) jó is. Másfelől, noha a kormány tekintélyét a korrupció a megkérdezettek kétharmada szerint (67%) nagymértékben aláássa, ennek ellenére erős a lakosság meggyőződése egyöntetű (a megkérdezettek 87%-a) a tekintetben, hogy a hivatalok nem tesznek eleget a korrupció megakadályozásáért.”

A megkérdezetteknek a korrupció jövőjére vonatkozó várakozásait illetően sem igazán volt derűs a kép. A megkérdezettek több mint fele (55%) szerint a megvesztegethető hivatalnokok aránya a jövőben is növekedni fog, és további harmaduk (34%) vélte úgy, hogy a korrupció akkori szintje nem változik a jövőben sem.

A TÁRKI 2004. decemberi Omnibusz vizsgálatában a hivatali korrupció lakossági percepciójára vonatkozóan a következő kérdés szerepelt a kérdőívben: *„Véleménye szerint, mennyire elterjedt a korrupció (kenőpénz elfogadása) a közigazgatásban Magyarországon?”* Az adatok tanulsága szerint a legtöbben a „közepesen sok ember korrump” választ adták (37%). A megkérdezettek 40%-a szerint nagyon sokan, vagy szinte mindenki fogad el kenőpénzt, 22% úgy vélekedik, hogy csak néhányan korrumpáltak, míg az 1%-ot sem éri el azok aránya, akik nem feltételeznek korrupciót ezen a területen.

A Gallup vizsgálatsorozata során megkérdezték a válaszadókat arról is, hogy mennyire tekintik problémának a korrupciót. 2003-ban a magyarországi válaszadók közel kilenctizede (87%) komoly problémának nevezte a korrupciót és mindössze 7 % volt azok aránya, akik szerint ez nem nagyon komoly, 1% szerint pedig egyáltalán nem gond.

A GfK Csoport 2001-es adatfelvétele eredményeinek tanulsága szerint a *„korrupciót a magyarok többsége nem tartja normális dolognak, hasonlóan a többi kelet-közép európaihoz”¹⁵*. A magyarországi válaszadók közel kétharmada gondolta úgy, hogy korrump országban él (ez kicsit alacsonyabb a 11 ország 68 %-os átlagánál; jóval magasabb, 80% feletti, értékek figyelhetőek meg Ukrajnában, Oroszországban, Szlovákiában és Horvátországban). A magyarok negyede azt mondta, hogy a korrupció az élet természetes velejárója és ugyancsak közel negyedük vélekedett úgy, hogy *„a kenőpénz teljesen szükségtelen, az ember bármit elérhet törvényes úton is”*.

A kutatás szerint 2004-ben a három évvel korábbi eredményekhez képest kis mértékben növekedett azok aránya, akik szerint a kenőpénz az élet természetes része, és azt muszáj adni (27%) és érdemben csökkent azonban azok hányada, akik a kenőpénz szükségtelensége mellett foglaltak állást

¹⁵ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2001): Érdemes harcolni a korrupció ellen a többség szerint. Ki mit tenne, ha megvesztegetés tanúja lenne? Sajtóközlemény, október. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

(15%)¹⁶. 2006-ban az előző évek adatfelvételeinek eredményeihez képest némi javulás figyelhető meg abba a tekintetben, hogy a válaszadók mekkora hányada gondolja azt, hogy a kenőpénz természetes része az életnek: a 2004-es értékkel szemben 2006-ban arányuk 23%-ot tett ki (ezzel az állítással az EU 25 tagállamában 14% (!), Nyugat-Európában 8% (!), Közép-Kelet Európában 23%-a ért egyet). A magyarországi válaszadók 45%-a vélekedett úgy, hogy növekedett a megvesztegethetőség mértéke a kutatást megelőző három évben¹⁷.

A GfK Csoport 2007-es kutatásában vizsgálták azt is, hogy a lakosság percepciója szerint a korrupció terén hogyan változott a helyzet. A 2005-ben mért 36 százalékkal szemben 2006-ban 49%, 2007-ben 54% gondolta úgy, hogy az elmúlt években egyértelműen súlyosbodás figyelhető meg¹⁸.

A korrupciós jelenségek elterjedtsége és súlyossága

A vizsgálatok során a korrupció egyes formáinak elterjedtségéről és súlyosságáról is kérdezték a kutatók a lakosságot. Ezzel kapcsolatban az alábbi eredmények születtek.

A GfK Csoport 1999-es adatfelvételében a korrupció erkölcsi-morális megítéléséről érdeklődtek a kutatók. A magyar és a cseh válaszadók a felsorolt jelenségek közül (hűtlenség, gyerekek testi fenyegetése, halálbüntetés, abortusz, faji megkülönböztetés, adófizetés megtagadása, vagyon-gyűjtés, luxuscikkek használata, korrupció) egyértelműen a korrupciót tartották a leginkább erkölcstelennek (míg a lengyelek esetében kis arányban ugyan, de ezt megelőzte a hűtlenség és a faji megkülönböztetés szempontja). A korrupciót abszolút erkölcstelennek a magyarok 51, erkölcstelennek 36 %-a tartotta. A jelenséget összességében negatívan megítélők aránya mind a három országban 80-90 százalék közé esett¹⁹.

A TÁRKI 2001-es vizsgálata során arra kérték a válaszadókat, hogy tíz felsorolt gazdasági-társadalmi probléma közül (munkanélküliség; egészségügyi ellátás problémái; szegénység; alacsony keresetek, nyugdíjak; áremelkedések; korrupció; közbiztonság; magas adók; környezetszennyezés; a hivatali ügyintézés problémái) válasszák ki azt a hármat, amelyet a legsúlyosabbnak ítélnék. Az említettség arányát tekintetében a korrupció a hatodik a rangsorban – a válaszadók 30%-a jelölte ezt meg. A korrupció problémáját az átlagosnál többen ítélték súlyosnak a férfiak, a 30 év felettek, a legalább érettségizettek, a nagyobb városokban élők, az alkalmazottak és a vállalkozók körében.

Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) felkérésére a Magyar Gallup Intézet által elvégzett kutatás során megkérdezték a válaszadókat arról, hogy a 14 felsorolt bűncselekményfajta közül melyik aggasztja őket a leginkább: mind Magyarországon (75%), mind a tagjelölt országok körében (69%), mind az Európai Unió tagországaiban (55%) a korrupció állt az első helyen. (Hazánkban emellett a válaszadók legalább fele választotta a kormány, a helyi önkormányzatok és intézmények berkeiben előforduló pénzügyi visszaéléseket (61%), az élelmiszerek minőségével és a mezőgazdasági termékekkel kapcsolatos csalásokat (59%), a pénzmosást (57%), valamint a kereskedelmi csalást [ár, súly, termékcsalás stb.] (55%).)

Személyes korrupciós tapasztalatok, érintettség és annak hatásai

A Magyar Gallup Intézet kutatássorozata során részletesen vizsgálták, hogy a válaszadók mekkora hányada érzékelt személyesen, érintettként korrupciós helyzetet: mind 2000-ben, mind 2003-ban közel tizedük (9, illetve 10%) említette, hogy az előző évben előfordult vele, hogy köztisztviselő vagy közalkalmazott csúszópénzt várt el tőle. Mindkét vizsgálat során az egészségügy és a rendőrség voltak a leggyakrabban említett területek.

¹⁶ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2004): Korrupciós klíma Közép- és Kelet-Európában. Kenőpénz nélkül is boldogul a többség. Sajtóközlemény, 2004. április 13. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>

¹⁷ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2006): A korrupció elleni küzdelem nem az egyén feladata. Európa erkölcstelennek tartja a kenőpénzt. Sajtóközlemény, 2006. szeptember 20. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

¹⁸ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2007): EU index: A magyarok az átlagnál is borúlátóbbak. Sajtóközlemény, 2007. február 28. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

¹⁹ Lásd: GfK Piackutató Intézet (2000): Elítéli a korrupciót, tolerálja az abortuszt a többség. Sajtóközlemény, június. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

4. táblázat: Korrupciós esetek (fő, illetve az ügyfelek %-ában, országos vizsgálat, 2003, N=1009)

	Az érintettek / ügyfelek száma a mintában	Azoknak a száma, akik érezkelték, hogy csúszópénzt várnak el (az ügyfelek %-a)	Azoknak a száma, akik azt mondták, hogy fizettek (az ügyfelek %-a)
Rendőrség – közlekedés rendészet	99	11 (11,1%)	6 (6%)
APEH	152	6 (3,9%)	4 (2,6%)
Közlekedés Felügyelet / Főfelügyelet	36	2 (5,5%)	4 (11,1%)
Önkormányzat - Műszaki osztály	42	5 (11,9%)	2 (4,7%)
Társadalombiztosító	132	4 (3%)	2 (1,5%)
Közterület Felügyelet	27	4 (14,8%)	2 (7,4%)
ÁNTSZ	42	2 (4,7%)	2 (4,7%)
Rendőrség - más terület	73	1 (1,4%)	1 (1,4%)
Önkormányzat - Vagyon Osztály	36	0	1 (2,7%)
Piacfelügyelet	3	1 (33,3%)	1 (33,3%)
N	642	36 (5,6%)	25 (3,9%)

Forrás: <http://monitor.gallup.hu>

„Az orvosi hálapénzt nem számítva 10 közhivatali és közszolgálati terület 640 ügyfele (vagy ügyfél családtagja) közül 25 - az érintettek 4 százaléka - mondta azt, hogy adott csúszópénzt, különjuttatást - ez az intézményekkel kapcsolatba került családok (de nem az ügy-esetek!) 4 százaléka. Tehát a közszféra nem egészségügyi részében minden 25. ügyfél esetében, aki vagy akinek családtagja az előző évben legalább egyszer ügyfélkapcsolatba került közintézménnyel, ténylegesen sor került korrupcióra (a tényleges ügyfélkapcsolatok számához viszonyítva az arány természetesen kisebb).²⁰

A GfK vizsgálat sorozatában azt kérdezték a válaszadóktól, hogy szoktak-e kenőpénzt adni. 2001-ben a megkérdezettek fele nyilatkozott úgy, hogy soha sem ad kenőpénzt. 2004-re a három évvel korábbi vizsgálathoz képest jelentősen csökkent azoknak a lakosoknak az aránya, akik soha nem korrumpálnak senkit (44%) - ez mintegy 10 %-tal elmarad a 14 ország átlagától - vagyis a magyarok az adatok tanulsága szerint „a közép- és kelet-európai átlagnál gyakrabban élnek a kenőpénz lehetőségével”. 2006-ban a magyar válaszadók 47%-a nyilatkozott úgy, hogy soha nem ad kenőpénzt (ez némileg jobb arány a 2004-ben mért 44%-nál és némileg kedvezőtlenebb a 2001-es 51%-nál). Lényegesen elmarad azonban az EU 25 tagállamában átlagosan megfigyelhető 76%-os (!) és a közép-kelet európai országokban mért 67%-os (!) értékeknél.

²⁰ Forrás: <http://monitor.gallup.hu>

A TÁRKI 2005-ös eredményei a megvalósult hivatali korrupció mértékéről nyújtanak információkat: megkérdezték, hogy „Az elmúlt öt évben gyakran vagy legalább egyszer előfordult-e, hogy egy állami/önkormányzati hivatalnok egy szolgáltatásért cserébe szívességet vagy kenőpénzt kért Öntől?” Az adatok tanulsága szerint legalább egyszer a magyar lakosság 5, gyakran 1%-ával fordult elő ilyen eset. Ezzel az átlagosnál alacsonyabb értékkel Magyarország a 9. a kutatásban szereplő nemzetközi rangsorban. A vizsgált országok között a megvalósult korrupció aránya Ukrajnában és Szlovákiában a legmagasabb.

Mit tenne / tesz a lakosság korrupciós helyzetben?

A két nagy vizsgálat során megkérdezték a válaszadókat arról is, hogy mit tennének / tesznek, ha korrupció helyzetet érzékelnek.

A Magyar Gallup Intézet 2003-as vizsgálata adatainak tanulsága szerint a budapesti válaszadók kevesebb mint fele (43%) tudta egyáltalán, hogy hol lehet feljelentést tenni. Mindemellett az országos vizsgálat során a lakosság közel kétharmada (62%) nyilatkozott úgy, hogy ha korrupciót érzékel, hajlandó volna bejelentést tenni: nagyobb részük névvel (37%), kisebb részük (25%) anonim módon tenné ezt. A lakosság közel ötöde (22%) nem tenne feljelentést.

Annak ellenére, hogy a lakosság nagy hányada lenne elvileg hajlandó bejelentést tenni, a valós adatok messze elmaradnak ettől: 2003-ban az 1016 megkérdezett közül 101 budapesti említette, hogy érzékelt korrupciós helyzetet, azonban feljelentést mindössze négyen tettek. A többiek jellemzően azzal indokolták passzivitásukat, hogy „nem érte meg bejelentést tenni” (az érintettek 36%-a), „rendőr volt az, aki megvesztegetett” (16%), „nem merete, mert félt a szóban forgó hivatalnok megtorlásától” (14%), „meg tudta oldani a problémát” (12%).

A GfK 2001-es kutatásban azt kérdezték, hogy vajon a válaszadó mit tenne, ha szemtanúja lenne, hogy valaki megveszteget egy köztisztviselőt. A magyarországi válaszadók 15%-a névtelenül, 8%-a névvel bejelentést tenne a rendőrségen - ez a vizsgált országokban tapasztalhatóhoz képest nagyon előkelő arány: ennél többen mindössze a szlovénok (és a kontrollcsoportként megfigyelt) osztrákok fordulnának a rendőrséghez.

A korrupció elleni harc és lehetséges szereplői

A korrupció elleni küzdelem fontosságával, legfontosabb letéteményeseivel foglalkozó kérdéseket a GfK Csoport vizsgálat sorozata, illetve közvetve a Magyar Gallup Intézet 2004-es felmérése érintették.

A GfK 2001-es adatainak tanulsága szerint a többség látta értelmét a korrupció elleni harcnak. Gyakorlatilag egyöntetű volt a vélemény a vizsgált országokban a tekintetben, hogy a harc legfőbb letéteményese az állam kell, hogy legyen (Magyarország: 74%, átlagosan: 79%), bár egy utcai tüntetésben is viszonylag sokan vettek volna részt (30%). 2004-re némileg csökkent a korrupció ellenes küzdelemben való személyes részvétel hajlandósága: utcai tüntetésen ekkoriban 26% vett volna részt szívesen. 2006-ban Magyarországon a válaszadók abszolút többsége (55%-a) meg volt győződve arról, hogy a korrupció elleni harc értelmetlen, míg ezt a véleményt a nyugat-európai országokban a lakosság átlagosan csak 37%-a osztja, Közép-Kelet Európában pedig 49%. Ez az érték mintegy 12%.-tal magasabb a 2001-ben megfigyelhetőnél. 2001 óta folyamatosan növekedett azok hányada is, akik szerint a korrupció elleni harc az állam és nem az egyén feladata (2006: 82%, 2004: 79%, 2001: 74%). Mindemellett az állami szerepvállalást hangsúlyozók aránya megegyezik a 25 EU tagállam átlagával és alacsonyabb az egykori szocialista blokk országainak átlagos értékénél (86%).

A 2004-ben az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) felkérésére a Magyar Gallup Intézet által készített kutatás során kíváncsiak voltak az Európai Unió költségvetése elleni bűncselekmények megelőzésének, feltárásának lehetséges szereplőivel kapcsolatos lakossági megítélésekre is. A következő kérdést tették fel: „Kiben bízik a legjobban, hogy hatékonyan részt vesz az Európai Unió és az uniós költségvetés megkárosítása ellen folytatott küzdelemben?” Hazákban azok voltak a legnagyobb arányban, akik senkiben sem bíznak (18%), „a nemzeti kormányban és az Európai Unióban bízók aránya Magyarországon - az erre a kérdésre adott válaszok alapján - lényegesen magasabb, mint az uniós országok átlagában. A bíróságokban, az igazságszolgáltatásban Magyarországon körülbelül ugyanolyan arányú a bizalom, mint a jelenlegi uniós tagországokban (13, illetve 14%), és ez magasabb, mint általában a tagjelölteké. Mi magyarok jóval kevésbé bízunk abban, hogy a sajtó hatékonyan fellép az uniós költségvetés megkárosításával szemben, mint amennyire az uniós polgárok

bíznak benne (2%, szemben a 6 százalékkal), holott a 2004-ben csatlakozók átlagában a sajtóba vetett bizalom általában jóval magasabb (12%).”

Vállalati adatfelvételek

A tanulmányban feldolgozott vállalati adatfelvételek

Az alábbiakban három a korrupció témakörét is érintő, de egyik esetben sem kizárólag azzal foglalkozó vizsgálat sorozat eredményei kerülnek feldolgozásra.

A) *Üzleti környezet és Vállalati Teljesítmény vizsgálat - BEEP*

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank és a Világbank először 1999-ben végzett „Üzleti környezet és Vállalati Teljesítmény” címmel felmérést 17 átmeneti gazdaságú ország mintegy 3000 vállalkozásának vezetői körében. A kutatás során a korrupcióval kapcsolatosan két fő területet vizsgáltak:

- *„korrupció a közigazgatásban: ez a mutató azt méri, hogy milyen mértékben befolyásolják a vállalatok informális pénzügyi juttatásokkal a hivatalos szabályok érvényesítését;*
- *milyen mértékben vesznek részt a vállalatok, illetve milyen mértékben befolyásolja őket az állami szférában zajló megvesztegetés, avagy a döntéshozók lekötése, az ún. „state capture”, aminek a meghatározása a következő: „az állami, illetve a magánszférában működő egyének, csoportok, vagy vállalatok tevékenysége, amelynek célja a törvények, szabályozások, rendeletek, illetve egyéb kormánypolitikák megalkotásának saját előnyükre történő befolyásolása a köztisztviselőknek juttatott jogtalan és nem átlátható magánjellegű pénzügyi juttatások révén.”*

A kutatás bizonyos kérdéseit 2000-ben felmérték az EU akkori tagországaiban is (The World Business Environment Survey - WBES). A teljes vizsgálatot 2002-ben és 2005-ben is megismételték²¹.

B) *A MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézetének vizsgálatai*

Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézete (GVI), a Figyelő, valamint a Volksbank Zrt. 2005. januárjában indított a hazai kis- és közepes vállalkozások üzleti helyzetének, kilátásainak feltárását, valamint az azt befolyásoló gazdasági és intézményi tényezők felmérését célzó, negyedévente ismétlődő kutatást. A kutatásban résztvevő cégek a mintavételi eljárásnak köszönhetően gazdasági súlyuk, illetve a foglalkoztatásban játszott szerepük alapján reprezentálják a szektort alkotó résztvevőket; ez lehetővé teszi az eredmények adott szektorra vonatkozó általánosítását. A 2005-2007 októberi vizsgálatokban esetenként 300 cégvezetőt kérdeztek meg a vállalkozásaik gazdasági és politikai környezetéről és ezen belül a korrupciós jelenségek előfordulásáról²².

A MKIK GVI félévente készülő – az Eurochambres 14 milliós európai vállalatokra kiterjedő vizsgálatának részét képező vállalati konjunktúra felmérésében 2007. októberében 1240 magyarországi cég vezetője vett részt. A kutatásban a magyar vállalkozások pályázati aktivitását is vizsgálták, különös hangsúlyt fektetve a távolmaradás feltételezett okai között a korrupció jelenségére²³.

C) *A PricewaterhouseCoopers adatai - Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérés*

A PricewaterhouseCoopers 2001 óta – némileg változó mintán – két évente készíti el és publikálja Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérését. A kutatásra két lépésben került sor. Az első lépésben az érintett országok ezer legnagyobb cége közül választanak ki vállalatokat véletlenszerűen: ekkor azt kérdezik, hogy részesei voltak-e gazdasági bűncselekménynek a kutatást megelőző két évben - ennek segítségével állapítják meg a gazdasági bűnözés mértékét. A második lépésben a részletes felmérésben való részvételre ugyancsak véletlenszerűen választják ki a vállalatokat és az egyes országokban megfigyelhető esetszámokat az adott ország GDP-je alapján határozzák meg. Mindegyik országban megkérdezzük gazdasági bűncselekmény áldozatául esett vállalatokat és olyanokat is, amelyek eddig nem kerültek ilyen helyzetbe.

²¹ Lásd: www.worldbank.org

²² Lásd: Makó (2008a).

²³ Lásd Makó (2008b).

2003-ban 50 országból 3623 – jellemzően vállalatvezető – vett részt a felmérésben. A globális adatok között 25 magyar cég szerepelt – mindemellett a magyarországi képviselő összesen 108 szervezetet vizsgált és az eredményeket e körre vonatkozóan hozta nyilvánosságra.

A 2005. évi Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérés során 34 ország több mint 3600 vállalatának cégvezetőit kérdezték meg, köztük 75 magyarországi piacvezető vállalat irányítóját. 2007-ben már 40 ország több mint 5400 vállalata, köztük 77 piacvezető magyar cég, vett részt a kutatásban.

2007 novemberében a PricewaterhouseCoopers *Szemtől szemben a korrupcióval: Üzleti terv a sikeres korrupció-ellenes programért* címmel készített felmérést, melyben a vállalatok korrupciós kockázattal szembeni tevékenységét vizsgálták. A kutatás során on-line kérdőíves vizsgálattal 70 ország 390 cégvezetőjét kérdezték, melyet 14 ország 36 vezetőjével és 14 korrupció-ellenes szakemberével készített interjúkkal egészítettek ki. (A viszonylag alacsony esetszám nem teszi lehetővé az országok közötti bontást – a 2007-es Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérés adataival való összehasonlítást azonban igen.)

D) A Magyar Gallup Intézet vizsgálatai

A Magyar Gallup Intézet az 1999 tele és 2000 ősze között az ENSZ felkérésére zajlott vizsgálatsorozata részeként 520 véletlenszerűen kiválasztott budapesti kis- és középvállalkozás vezetőjével készített kérdőíves felmérést gazdasági bűncselekményekről, így a korrupcióról is (a kutatásról bővebben lásd a jelen tanulmány 2.1.1. számú fejezetét).

Eredmények

A korrupciós jelenségek jellemző területei, szereplői

A korrupció jellemző területeire vonatkozóan az Üzleti környezet és Vállalati Teljesítmény vizsgálatsorozatban, valamint a Gallup kis- és középvállalkozásokkal foglalkozó felméréseiben találhatunk adatokat.

A BEEP 1999-es válaszadói tapasztalatai szerint a közigazgatási korrupció leggyakoribb területe a bizonyos engedélyek megszerzési eljárása (25% szerint néha, gyakran, többnyire vagy mindig kell fizetni ilyen esetekben). A vizsgált cégek 8 %-ában úgy vélekedtek, hogy új jogszabályok, törvények és rendeletek befolyásolásáért is fizetni kell. 2002-ben a válaszadó szervezetek legalább tizede a kormányzati megrendelések megszerzése, valamint a vám és importügyintézés (11%) esetében feltételezett gyakori korrupciót; 2005-re ez két további területtel – az egészségügyi- és biztonsági vizsgálatokkal (a 2002. évi 5%-kal szemben 2005-ben 12%) bővült.

A Magyar Gallup Intézet felmérésében a megkérdezett cégvezetők legalább harmada úgy vélte, hogy nagy mértékű a korrupció az állami beruházások (53%), a közbeszerzések (53%), a jármű állapotát igazoló papírok beszerzése (46%), önkormányzati engedélyes megszerzése (38%), az áruk vámolása (37%), termékek és szolgáltatások kormánytól való megszerzése (36%) területein. A külföldi multinacionális cégek gyakorlatát illetően 38%-uk gondolta azt, hogy „majdnem mindig” és „rendszeresen” vesznek részt korrupciós ügyekben politikusokkal, míg ugyanezek az arányok az állami adminisztráció esetében 39%, a belföldi vállalatokkal kapcsolatban pedig 32%.

A korrupció percepciója

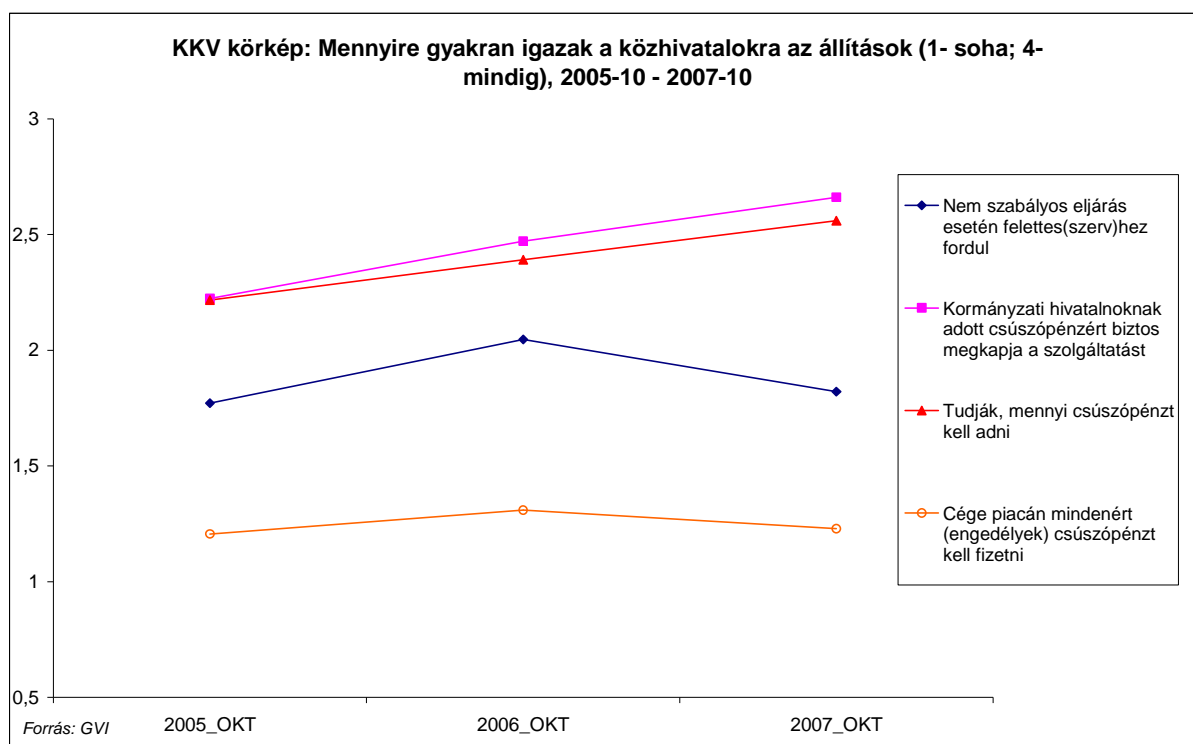
A korrupció elterjedtségének, nagyságának, súlyosságának, fenyegető voltának percepciójára vonatkozóan gyakorlatilag valamennyi feldolgozott kutatásban találhatunk adatokat.

A BEEP 1999-es magyarországi válaszadói között – hasonlóan a legtöbb vizsgált országhoz – nem volt olyan, aki úgy vélekedett, hogy az övéhez hasonló vállalatok egyáltalán nem fordítanak pénzt köztisztviselők részére történő illegális kifizetésre. A WBES kutatás eredményei szerint a tagjelölt és a már tagországok adatai érdemi eltéréseket mutattak a közigazgatási korrupció terén. Így például a vizsgált EU-tagországok válaszadói 84%-a nyilatkozott úgy, hogy a sajátjukhoz hasonló cégek esetében egyáltalán nem történnek illegális kifizetések. *„Ezen kívül, az EU tagállamokban található, a felmérésben részt vevő vállalatoknak átlagosan 67 százaléka mondta azt, hogy saját tevékenységi körében akkor sem kerül sor jogtalan kifizetésekre, amikor a vállalatok a kormánnyal kötnek üzletet – a tagjelölt országokban ugyanez az adat a vállalatoknak átlagosan 8,5 %-át foglalja magában.”*

A Gallup ugyanerre a problémára vonatkozó kérdése esetében a saját üzletág területén „nagyon általánosnak” a válaszadók 10%-a, „elégé általánosnak” 19%-a tekintette a megvesztegetést, ez utóbbi érték a szolgáltatással foglalkozók esetén 23%.

A GVI 2007-es adatainak tanulsága szerint: „a korrupció az utóbbi két év során terjedt a kis-és közepes vállalkozások körében. Úgy tűnik, a kkv-k vezetői egyre biztosabbak abban, hogy a kormányzati hivatalokban csúszópénz segítségével érhetik el céljukat, illetve rutinosabbá váltak a lefizetésben.” 2005 óta érdemben növekedett a cégvezetők egyetértése azokkal az állításokkal, miszerint „Ha egy cég csúszópénzt fizet egy kormányzati hivatalnoknak, akkor biztos hogy megkapja a kért szolgáltatást.” (1-4-es skálán átlagosan 2,2-ről 2,6-ra), illetve „A cégek előre tudják, hogy mennyi csúszópénzt kell adni.” (1-4-es skálán átlagosan 2,2-ről 2,5-re). Mindemellett továbbra is viszonylag kevesen vannak azok, akik úgy vélekednek, hogy a cégük piacán mindenért csúszópénzt kell fizetni (1-4-es skálán átlagosan 1,2) – a korrupció területei a válaszok alapján tehát behatároltnak tűnnek (lásd az 1. ábrát).

1. ábra: A közhivatalokban előforduló korrupciós helyzetekről alkotott vélemények (a válaszadók által adott átlagos osztályzatok, országos vizsgálat, 2005-2007, N=900)

Forrás: Makó (2008a), <http://www.gvi.hu>

A Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérésekben megkérdezték a válaszadókat arról is, hogy melyik gazdasági bűncselekménytípust érzik a legfenyegetőbbnek. Mindhárom alkalommal a korrupciót érezték a vállalat és a gazdaság működésére a legveszélyesebbnek: így 2003-ban a vállalatvezetők 58%-a, 2007-ben 31%-uk említette legfőbb problémaként.

A probléma súlyosságára vonatkozó percepciókat mérték úgy is, hogy megkérdezték: a válaszadók szerint mennyire gyakori a korrupció mint bűncselekmény. 2005-ben és 2007-ben egyaránt a valóságosnál jóval több esetet feltételeztek (2005: a valós 7%-os esetszámmal szemben 27%-os arányt vélelmeztek), míg ugyanebben az évben a két leggyakoribb bűncselekmény-típusnál éppen ennek az ellenkezője figyelhető meg (csalás: valójában 38, vélelmezetten 20%; lopás és hűtlen kezelés valójában 38, vélelmezetten 24%). A kutatók egyértelmű feltételezése, hogy a „korrupció és megvesztegetés esetében a vélt és valós helyzet valószínűleg közelebb áll egymáshoz”.

A felmérést készítő kutatók véleménye szerint a vélelmezett adatok „igazabbak” a valóságosnál. Megállapítják, hogy a válaszadók „e gazdasági bűncselekményfajta hazai előfordulását a Transparency International 2006. évi korrupció-percepció indexéhez (CPI) nagyon hasonlóan ítélik meg”. Az alacsonyabb említett előfordulási arány – feltételezésük szerint – köszönhető egyrészt annak,

„hogy sok vállalatvezető ugyan vonakodva szolgáltat adatokat a saját cégén belüli korrupcióról, de reálisan méri fel a korrupció országos szintű kockázatát. Emellett a korrupcióról alkotott véleményüket befolyásolják a semleges megfogalmazásokat alkalmazó definíciók, ezért a korrupciót olyan visszaélésnek tartják, amely az állami szektorra és a kormányra jellemző.”

Korrupciós tapasztalatok, érintettség

A BEEP 1999-es adatai szerint a magyarországi vállalatok 32%-a többnyire, rendszeresen vagy mindig tesz „szabálytalan kifizetéseket adott dolgok elintézése érdekében”. A nem hivatalosan kifizetett pénzeszegek nagyságát átlagosan az éves átlagos cégbevételek 1,7%-ára becsülték a megkérdezettek.

A „state capture” típusú korrupció mérése során a vállalatvezetőket arról kérdezték, hogy érinti-e cégüket különféle döntések más cégek, érdekcsoportok általi megvásárlása. Összességében a vizsgált mintegy 3000 vállalat közel 20%-ának vezetői állították azt, hogy a cégük működésére hatással van a pártfinanszírozásban, illetve a törvényhozásban tapasztalható korrupció.

A magyarországi eredmények gyakorlatilag valamennyi területen a legkedvezőbbnek bizonyultak. Az adott területen megvásárolt döntések által érintett vállalatok százalékos aránya a következőképpen alakult:

- parlamenti döntéshozatal - hazánkban: 12%, a tagjelölt országokban átlagosan: 19%
- elnöki rendeletek - hazánkban: 7%, a tagjelölt országokban átlagosan: 14,4%
- központi bank - hazánkban: 8%, a tagjelölt országokban átlagosan: 14,6%
- büntetőbíróságok - hazánkban: 5%, a tagjelölt országokban átlagosan: 14,3%
- általános bíróságok: - hazánkban: 5%, a tagjelölt országokban átlagosan: 14,7%
- pártok pénzügyi támogatása - hazánkban: 4%, a tagjelölt országokban átlagosan: 18,5%.

Az Üzleti környezet és Vállalati Teljesítmény vizsgálat 2002-es és 2005-ös méréseiben egyaránt a vállalkozások közel negyede nyilatkozott úgy, hogy a korrupció problémát jelent a cég gazdasági életében. Míg 1999-ben még 32%-a, addig 2002-ben a vizsgált szervezetek picit több mint ötöde jelezte, hogy gyakran tesz szabálytalan kifizetéseket – ez az érték 2005-re 10%-ra csökkent.

Az 1999-ben mért 1,7%-os értékhez képest 2002-re 1% körülire csökkent a nem hivatalosan kifizetett pénzeszegek nagyságának éves átlagos cégbevételekhez viszonyított arányának becslése, majd ez az érték 2005-re újra kicsivel 1% fölé emelkedett.

Arra a kérdésre, hogy a saját vállalkozás működését mennyire akadályozza a korrupció a Gallup kutatásában résztvevő válaszadók 34%-a válaszolt úgy, hogy „nagy mértékben”, 35%-a úgy, hogy „mérsékelten”. Az adatok tanulsága szerint a legkevésbé az igazán kis - 1-2 alkalmazottat foglalkoztató - cégeket és a gyártással foglalkozókat érinti ez a probléma.

A mintában szereplő 520 megkérdezett 31,9%-a számolt be arról, hogy már megpróbálták megvesztegetni és/vagy pénz fizetésére kérték. Az esetek legnagyobb hányadában (85%) a „másik” személy más cégek vezetője, alkalmazottja volt; emellett előfordul vámhivatalnok (13%), rendőrtiszt (12%), önkormányzati tisztviselő (11%), minisztériumi tisztviselő (9%), ellenőr (6%), parlamenti képviselő (4%), adóhivatali, pénzügyőri tisztviselő (4%), választott önkormányzati képviselő (3%), bírósági hivatalnok (1%). A 166 esetből mindössze három esetben történt bejelentés.

A PricewaterhouseCoopers adatai szerint 2003-ban a magyarországi válaszadók 39%-a számolt be arról, hogy gazdasági bűncselekmény károsultja volt a felmérést megelőző két évben. Ez a 2001-es adatokhoz képest mintegy 10%-os emelkedést jelentett. A leggyakrabban említett bűncselekménynek a hűtlen kezelés bizonyult (51%). A válaszadók 14%-a számolt be arról, hogy korrupció vagy megvesztegetés áldozata lett. Magyarországon a megkérdezett vállalatok 7 százalékát érte 1 millió USD-nál nagyobb veszteség.

A válaszok tanulsága szerint a 2005-ös kutatást megelőző két év folyamán a résztvevő magyarországi cégek 25%-a vált legalább egy alkalommal gazdasági bűncselekmény áldozatává (átlagosan 8,8 esetről számoltak be). Ez az arány mind a 2003-ban mért értéknél (39%), mind a közép-kelet európai régió átlagánál (47%) alacsonyabb; a gazdasági bűncselekmények átlagos száma viszont magasabb. Az eltérés okára többféle hipotézis állítottak fel a tanulmány szerzői így pl. az elkövetett visszaélések tényleges csökkenését, a szervezetek alacsony tudatossági szintjét a gazdasági bűncselekményekkel

kapcsolatosan, stb. De a látszólag szignifikánsnak tekinthető csökkenés oka egyszerűen lehet az alacsony elemszám is. A bűncselekmények között leggyakrabban a csalást (38%), a lopást, illetve hűtlen kezelést (38%) említették, korrupciós esetről 7%-uk számolt be.

2007-ben Magyarországon a 2005-ben mért 25%-os aránnyal szemben a válaszadók 62%-a nyilatkozott úgy, hogy a felmérést megelőző két évben gazdasági bűncselekmény áldozatává vált. Ez óriási növekedést jelző érték érdemben magasabb a valamennyi ország átlagát képező 43, valamint a közép-kelet európai országokban megfigyelt 50%-nál. A leggyakoribb bűncselekmények között továbbra is ott szerepel a lopás és hűtlen kezelés (48%), melyet – a gyakoriságot tekintve – a szellemi tulajdonnal való visszaélés (26%), illetve a korrupció és megvesztegetés (17%) követ. Ez utóbbi bűnözési forma a vizsgált két évben mintegy 1,4 milliárd forintos veszteséget okozott a hazai cégeknek.

Mindemellett arra a kérdésre ugyanis, hogy előfordult-e a vizsgálatot megelőző két évben, hogy kenőpénzt kértek tőlük, 29% válaszolt igennel.

A korrupció közvetett hatásai

A megfigyelő-leíró kutatások szolgálnak néhány adattal a korrupció kedvezőtlen közvetett vállalati és gazdasági hatásairól is.

A Gallup 2000-es mérésének adatai arról tanúskodnak, hogy csúszópénz feltételezett fizetési kötelezettsége miatt a cégvezetők negyede (24%) állt már el valamilyen beruházástól.

A GVI 2007-es adatai szerint azon cégvezetőknek, akik nem vettek részt GOP pályázatokon (a teljes minta 85%-a), 10%-a említette a távolmaradás okaként azt, hogy véleménye szerint „*az összeg elnyerése ugyanis csak csúszópénz juttatásával lehetséges*”. (Ez az érték a szolgáltató szektorban és az iparban 8, az építőipar területén működő cégeknél 15%). A távolmaradás okaként felsorolt többi lehetséges szempont (kicsi a nyereség lehetősége, túl nagy az önerő, nem felel meg a pályázati kiírásnak (pl. nyereségesség), stb.) értékeihez képest ez viszonylag alacsony arányt jelent – mindemellett mégis jelentősnek tekinthető. Az eredmények tanulsága szerint a csúszópénz léte a cég létszámától függően hat a pályázati aktivitásra: a nagyobb cégek esetében kevésbé bizonyul visszatartó erőnek ez a (feltételezett) jelenség.

A PricewaterhouseCoopers 2007-es felmérésében a cégvezetők 44%-a vélte úgy, hogy elképzelhető, hogy azért estek el üzleti lehetőségektől, mert a konkurens cég megvesztegetéssel élt.

A korrupció elleni harc

A PricewaterhouseCoopers 2007-es nemzetközi felmérésben megállapították, hogy:

„a vállalkozások többsége már rendelkezik valamilyen tervvel a korrupció elleni harccal kapcsolatban, ezt nyilatkozta a mostani felmérésben részt vevő cégek vezetőinek 80 százaléka (Magyarországon ez a szám mindössze 26 %). Azonban csupán 22 százalékuk biztos abban, hogy ez a program hatékonyan működik. Ezért a vezetés az esetek többségében sebezhetőnek érzi magát a korrupcióval szemben, főleg az olyan fejlődő piacokon, mint Kína, India, Oroszország és Dél-Amerika.”

Egyéb vizsgálatok

Fókuszcsoportos vizsgálat

A Magyar Gallup Intézet munkatársai az 1999 tele és 2000 ősze között zajló komplex korrupciós vizsgálat részeként több foglalkozási csoport – így bírák, ügyészek, polgármesterek, újságírók, vállalkozók, multinacionális vállalatok vezetői – körében szerveztek fókuszcsoportos vizsgálatokat. Ez a kvalitatív kutatási módszer lehetővé teszi az eltérő vélemények, nézetek, érdekeltségek ütköztetését, majd azok kompromisszumos szintézisének kialakítását a csoportdinamikára, csoportpszichológia jelenségeire támaszkodva. Ilyen módon ez a módszer alkalmas a vizsgált jelenség mélyebb összefüggéseinek, okainak, összetevőinek feltárására, semmiképpen sem alkalmas azonban arra, hogy eredményeit az érintett célcsoport véleményének reprezentánsaként tekintsék – de nem is ez a cél.

E vizsgálati forma elfogadott és széles körben alkalmazott a válaszadók nem diszkrét kérdésekről alkotott véleményének, fogalmainak és gondolatmenetének rekonstruálására, de nehezen alkalmazható akkor, amikor személyes, illetve diszkrét kérdések (pl. az erőszak a családban, a

homoszexualitás elfogadottsága, adócsalás, vagy amilyenek a korrupcióval kapcsolatos személyes tapasztalatok) alkotják a kutatás tárgyát.

A fókuszcsoportos vizsgálatok során első lépésben kísérletet tettek a korrupció fogalmának definiálására - mindez két meghatározáshoz vezetett:

a) Az első: *„a korrupció az a tevékenység, amellyel egy adott szabályozási rendszert (a vagyoneelosztás rendszerét) a személyes anyagi nyereség reményében megsértenek.”*

b) A második: *„a korrupció az a tevékenység, amellyel egy állami hivatalnok (vagy más személy, aki helyzetéből adódóan rendelkezhet az állami vagyon vagy közszolgáltatások elosztása fölött) megsérti az állami vagyon elosztására, illetve a közszolgáltatások nyújtására vonatkozó szabályokat, amelyek betartatásáért éppen ő a felelős, egy olyan személy érdekeit szolgálva, akitől jutalmat kap a szabályok megsértéséért.”*

A fókuszcsoportok további szakaszában – a többség döntése nyomán – a második definíciót alkalmazták, figyelembe véve azonban annak nagyfokú bírálhatóságát (pl. nem csak a közjavak, közszolgáltatások során lehet korrupció, nem csak az államhivatalnokok lehetnek korruptak, stb.).

A helyi önkormányzatoktól jött szakemberek a korrupció definíciójának kérdéskörében beszélgettek arról is, hogy vajon hol húzódik a határvonal a korrupció és a „demokratikus manőverezés”, vagyis pontosabban a korrupció és:

- *„a demokratikus politika kontextusában kötött megegyezések;*
- *a polgármesterek által különböző nyomások hatására kötött kompromisszumok;*
- *a lobbizás;*
- *a képviselőtestület szavazatainak "megvásárlása" (pl.: új kórház vagy új iskola építésének ígérete) között.”*

A polgármesteri magatartással kapcsolatban a következőkben jutottak egyetértésre:

- *amennyiben a fenti cselekmények valamelyike segítségével keresi és találja meg a közösség számára legoptimálisabbnak tekinthető megoldást, az nem minősül korrupciónak „a polgármester jól döntött”,*
- *ha a megoldás ugyan nem optimális, de az előbbiekkal megegyező cél vezérli, az ugyancsak nem korrupció, hanem legfeljebb kudarc,*
- *amennyiben nemcsak a közösség számára keresi a legjobb megoldást, „hanem személyesen is hasznot húz a dologból, akkor a következő eseteket kell megkülönböztetni:*
- *Ha a haszon csupán a polgármester népszerűségének fokozását jelenti, akkor ez még mindig megfelel a demokratikus játékszabályoknak.*
- *Ha a népszerűség növekedésének kérdése aránytalanul nagy szerepet játszik az ügyben (kiváltképp a választások előtti időszakban), akkor az már kezdi a hatalommal való visszaélésnek jellegét felölteni.*
- *Ha a polgármester személyes anyagi hasznot húz döntéséből, akkor ez a korrupció világos esete, bár enyhítő körülménynek vehetjük, hogy döntése valóban optimális mértékben szolgálta a közösség érdekeit.”*

A résztvevők mindazonáltal egyezsége jutottak abban is, hogy a fenti tipológia alkalmazhatóságát nagyban korlátozza az, hogy sok esetben rendkívül nehéz meghatározni, hogy pontosan mik is a közösség érdekei.

A fókuszcsoportok során – a korrupció definíciójához kapcsolódva – heves viták zajlottak arról, hogy ezen jelenségnek a jogi vagy inkább erkölcsi aspektusai a fontosabbak. A többség inkább ez utóbbinak tulajdonított döntő szerepet. Ezzel összefüggésben a megelőzésében kulcsfontosságúnak látták az oktatást és nevelést.

A fókuszcsoportok tagjai – a bűncselekmények társadalmi veszélyességére (így a bűnelkövetők számára, az áldozatok számára, az erőszak jelenlétére vagy hiányára) hivatkozva „sokkal elnézőbben bántak” a korrupcióval, mint más bűncselekményfajtákkal: az *“Őn szerint melyik bűncselekmény útján*

számít súlyosabb bűncselekménynek tízmillió forint megszerzése?" kérdésre válaszolva az alábbi rangsort adták meg: kábítószer-kereskedelem, fegyveres rablás, zsarolás, vesztegetés elfogadása, sikkasztás.

A korrupció legfontosabb területeit illetően a résztvevők egy része úgy vélekedett, hogy ez a jelenség igazán a helyi szintű politikában jellemző; míg mások úgy gondolták, hogy bár az elterjedtség a helyi szinteken minden bizonnyal nagyobb, *„a korrupciós ügyek kapcsán felmerülő pénzüsszeg nagysága tekintetében azonban egyértelműen a nemzeti szintű politika, és elsősorban a gyors, nagybani privatizációs folyamat vezeti a versenyt”*.

A korrupció fő kiváltó okait (és a visszaszorítás lehetséges területeit) a következőkben látták a résztvevők:

- A törvényhozás folyamatának szerepe: a törvénytervezetek a parlamenti viták során - a lobbycsoportok speciális kivételek, eljárások, kiskapuk beiktatását eredményező tevékenysége, a szilárd koncepció és erős törvényhozói akarat hiánya okán - elveszik konzisztenciájukat; a törvények nem konzisztensek, mindenféle célhoz idomíthatóak (=> megoldás: törvényalkotás folyamatának új megközelítése - erősebb törvényhozói akarat, professzionalizmus).
- A politikai elit üzleti érdekeltsége (az üzleti érdekek „mély gyökerei” a politikában) (=> megoldás: új választási törvény, a politikai pártok finanszírozásának megoldása).
- Nincs szilárd „törvényalkotói” és „politikai” akarat.
- A törvények érvényre juttatásához az intézmények nem elég erősek és elhivatottak (=> megoldás: törvények végrehajtását garantáló speciális törvények).
- A törvények betartásához szükséges gazdasági és társadalmi feltételek hiánya, a polgárok anyagi létbizonytalansága (*„Egy szegény ország nem engedheti meg magának a gazdag nyugati országok magas törvényi és erkölcsi fegyelmét.”*).
- Lassú jogi liberalizáció, túlbürokratizált jogi és közigazgatási rendszer (=> megoldás: radikális jogi liberalizáció a korrupció ellenes küzdelem egyik első lépéseként).
- Az elit törvénytisztetének alacsony volta (nem vesznek tudomást törvényekről, bíróságok döntéseiről. Például a kormány nem vett figyelembe Legfelsőbb Bírósági határozatot, miniszteriumok figyelmen kívül hagyták az ÁSZ jelentéseit, korrupciós ügyben vádlottá vált magas rangú köztisztviselők tisztségükről nem mondtak le, stb.)
- A bírói kar ki van téve a politikusok felől érkező „lágymomásnak” és a „szervezett bűnözés megfélemlítési technikáinak” (=> megoldás: a bírák függetlenségének és személyi biztonságának védelme).
- A köztisztviselői kar karrierlehetőségeinek nem világos megfogalmazása, alacsony szinteken alacsony bérek, pozícióik bizonytalansága (gyakori személycserék, a személycserék ellenőrizetlensége) (=> megoldás: Etikai Kódex és Irányelv, nyitott pályázati rendszer a köztisztviselői posztokra (ilyen rendszer hatékony működésének kiépítése több éves folyamat); a radikális béremelés korrupció-csökkentő hatását nem látták alátámasztottnak).

A fókuszcsoportok során elsősorban az újságíró résztvevők fogalmazták meg azt a véleményt, miszerint a tényfeltáró újságírás a korrupció elleni harc „egyik leghatékonyabb fegyvere lehetne”. Ennek akadályait leginkább a következőkben látják: a tulajdonosok ellenérdekeltsége, ellenérdekelt vállalatok, érintettek, a műfaj időigényes és költséges volta, a kollégák közötti és a társadalmi szolidaritás hiánya, az egyének, vállalkozások és az állam „titkainak” túlzott törvényi védelme, feltárt ügyekben a következmények hiánya, újságírók személyes, egzisztenciális fenyegetettség.

A beszélgetések alkalmával sor került a nemzetközi közösség szervezetei, intézményei, jelenségei hazai korrupciós helyzetre gyakorolt hatásainak áttekintésére is. A résztvevők úgy vélekedtek, hogy a korrupció ellenes küzdelmet nemcsak segítették, hanem bizonyos területeken hátráltatták is: így a nyugati demokráciákban kibontakozott korrupciós botrányok növelték a hazai szkepticizmust, a nyugati vállalatok „túlságosan is készek mutatkoztak „különleges sikerdíjakat” osztogatni az állami szerződések odaítélésében résztvevő köztisztviselőknek”, jelentősen felverték a korrupciós árakat és még ezen a területen is előnyt élveznek a hazai versenytársakkal szemben, emellett a pénzen kívül számtalan más eszköz áll rendelkezésükre a döntések befolyásolására (pl. kormánytámogatás, stb.).

Mindezek okán a beszélgetésben résztvevő üzletemberek egy csoportja sokkal inkább egy „konzisztens, hosszabb távú program létrehozását” javasolta, semmint „korrupció elleni keresztes háború” indítását - mert szerintük ez tovább javítaná a külföldi cégek versenyelőnyét.

Önkormányzatok önképe és lakossági megítélése

A korrupciós vizsgálsorozata részeként a Magyar Gallup Intézet öt településen (Békéscsaba, Érd, Kaposvár, Óbuda, Paks) készített felmérést az önkormányzatok munkájáról és a hivatali korrupciós jelenségekről. A kutatás részeként kérdőívvel kérdeztek meg 431 köztisztviselőt (a névtelenül kitöltött kérdőíveket gyűjtőládába kellett dobni; bár minden településen 50% feletti volt a válaszadók aránya, a minta az eljárásból adódóan települési szinten sem tekinthető reprezentatívnak, tehát az eredmények nem általánosíthatóak). Az érintett településeken a hivatali felméréssel egyidőben lakossági telefonos kérdés is zajlott - 488 és 516 közötti elemszámmal.

Az önkormányzati tisztviselők felmérésében egyaránt szerepeltek kérdések az önkormányzatok működéséről, az önkormányzatról mint munkahelyről, a dolgozói elégedettségről és az alkalmazottak motiváltságáról. A korrupciós jelenségekkel kapcsolatosan a következő eredmények születtek:

- A dolgozók szerint az ügyfelek 61%-a keresi a kikapukat az ügyintézés során (pedig a kérelmek elbírálásának háromnegyedében (78%) szerintük csak a hatályos jogszabályok játszanak szerepet, „minden ügyfélnek azonos elbírálást biztosítanak (73%), és részleghajlás nélküli az ügyintézés (72%).
- Az ügyek intézésénél a hivatalos forma megkerülésének lehetőségét támasztja alá az is, hogy alkalmazottak szerint az esetek negyedére igaz, hogy a hivatalos eljárást célszerűbb kikerülni, hogy az ügyintézés olajozottan menjen, továbbá, hogy az esetek harmadára jellemző, hogy vannak olyan ügyfelek, akik kedvezőbb elbírálásban részesülnek.
- Az esetek közel felében jellemző (44%), hogy azoknak könnyebb az ügyintézés, akiknek itt dolgoznak ismerőseik.
- A megkérdezett önkormányzati köztisztviselők 78 százaléka szerint az önkormányzatuknál folyó ügyek elintézésekor legalább 80 százalékban „írásban nem rögzített, informális szabályok” érvényesülnek.
- „Az önkormányzat eljárási jogkörébe tartozó esetek ötödében (20%) adnak pénzt az ügyintézésért az önkormányzat dolgozói szerint” - bár ez az érték nagyon eltérő a vizsgált 5 önkormányzat esetében.
- A lakossági kérdések eredményeinek tanulsága szerint a válaszadók 6-11%-a gondolta úgy, hogy az önkormányzati ügyintézés során van esély arra, hogy az ügyfél „kivételes elbírálásban részesüljön”. A korrupció percepcióját tekintve elmondható, hogy a települések lakosságának 37-48%-a egyetértett azzal az állítással, miszerint a városban meglehetősen nagy a korrupció a hivatalnokok körében. Ennek ellentmond, hogy a válaszadók 4%-a érezte, hogy kenőpénzt várnak el az önkormányzat dolgozói, de csak 1%-uk jelezte, hogy valójában fizetett is. „A különböző városok lakói nagyjából egyetértenek abban, hogy leginkább a házi orvosoknak (31%), a gyermekorvosoknak (28%), a forgalomirányító rendőröknek (12%), a rendőrségnek (11%), és a vámhivatalnokoknak (7%) kell kenőpénzt fizetni egy jobb minőségű szolgáltatás elnyeréséért, vagy azért, hogy kiváltságos elbírálásba részesülhessenek az ügyfelek.”

Korrupciós indexek

A következőkben két nemzetközi korrupciós indexről teszünk említést.

A Transparency International Korrupció Érzékelési Indexe

A TI CPI – a Transparency International Korrupció Érzékelési Indexe – helyi és nemzetközi elemzőknek és üzletembereknek a korrupció közhivatalnokok és politikusok körében tapasztalható

súlyosságáról való érzékelésén, vélekedésén alapul. A CPI – melyet évről évre Passau Egyetem kutatói készítenek el – 2007-ben már a világ 180 országában vizsgálta a korrupciót a közszférában.

A index 0-tól 10-ig terjedő skálán osztályozza az országokat 14 féle szempont szerint: az alacsony pontszám jelentős, a magas csekély mértékű korrupcióra utal.

„Magyarországot a közép-európai régió volt szocialista országainak többségénél – Észtország és Szlovénia kivételével – valamivel kevésbé korruptnak érzékelték a felmérésekhez megkeresett szakértők és üzletemberek. A négy visegrádi állam közül továbbra is Lengyelországban észlelik helyzetet legrosszabbnak, Magyarországon pedig a legjobbnak. Magyarország 4,9 és 5,5 határértékek között mozgó érzékelési pontszáma arra utal, hogy a 2007-ben a lista 39. helyén szereplő Magyarország a szakértők megítélése szerint komoly korrupciós problémával küzd.”²⁴”

A TI CPI mint felmérések felmérése (*polls of polls*) az egyik legismertebb a világon, de mint percepció index több ponton is problematikusan interpretálható eredményekhez vezet. Ezek a nehézségek és sajátosságok a CPI kialakításának módszereiben, a számítás módjában, az alkalmazott kérdéscsoportokban és a válaszadók kiválasztásának torzítottságában rejlenek (Sik, 1999).

A Gallup Globális Korrupciós Indexe

A Gallup Globális Korrupciós Indexe a világ 101 országában – országonként mintegy 1000 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt megkérdezésével 2005-ben, valamint 2006-ban zajlott nemzeti felmérések eredményeiből származik. A korrupciós index számítása a következő két kérdésre adott válaszokból történik:

- Az Ön országában elterjedt-e korrupció a kormányzatban?
- Az Ön országában elterjedt-e a korrupció az üzleti szférában?

Magyarország a 100-as skálán mért 84 pontos átlagával a 78. helyen áll Kirgizisztán társaságában. A lista első helyezettje Finnország 12 pontos, az utolsó Litvánia 94 pontos átlagával.

²⁴ Lásd Transparency International (2007): A szegény országok korrupciós helyzetén csak globális lépések javíthatnak. Sajtóközlemény.
www.transparency.org/content/download/24339/363804/file/TI_Hungary_sajtoanyag_CPI2007.doc Utolsó módosítás: 2007. 09. 26.

Irodalom

Alexa Noémi - Kósa Eszter (szerk.) (2007): Korrupciós kockázatok Magyarországon. Nemzeti Integritás Tanulmány. Első rész. <http://transparency.easyweb.eu/files/p/306/3473282508.pdf> Utolsó módosítás: 2007. 11. 29.

Antal Kadosa (2001): A korrupció általános jellemzése. december. <http://www.e-lawyer.hu/pubblcation/korrupcio.doc>

Crabtree, S - N. Naurath (2006): Gallup Launches Worldwide Corruption Index. http://www.hra.am/file/gallup_corruption.htm

Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi statisztika (ERÜBS). <http://crimestat.b-m.hu/KulsoLekerdezo.aspx>

Gáboş András (szerk.) (2000): Elemzések a gazdasági és társadalompolitikai döntések előkészítéséhez 19. TÁRKI, Budapest, november. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a026.pdf>

GfK Piackutató Intézet (2000): Elítéli a korrupciót, tolerálja az abortuszt a többség. Sajtóközlemény, június. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

GfK Piackutató Intézet (2001): Érdeemes harcolni a korrupció ellen a többség szerint. Ki mit tenne, ha megvesztegetés tanúja lenne? Sajtóközlemény, október. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

GfK Piackutató Intézet (2004): Korrupciós klíma Közép- és Kelet-Európában. Kenőpénz nélkül is boldogul a többség. Sajtóközlemény, 2004. április 13. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>

GfK Piackutató Intézet (2006): A korrupció elleni küzdelem nem az egyén feladata. Európa erkölcsstelennek tartja a kenőpénzt. Sajtóközlemény, 2006. szeptember 20. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

GfK Piackutató Intézet (2007): EU index: A magyarok az átlagnál is borúlátóbbak. Sajtóközlemény, 2007. február 28. GfK Piackutató Intézet, <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr6.htm>.

Kó József (2001): Korrupciós bűncselekmények a statisztikai adatok tükrében. http://monitor.gallup.hu/elemzes/001109_2stat.html
Utolsó módosítás: 2001. 02. 23.

Magyar Gallup Intézet (2000): Kvalitatív vizsgálat a korrupciós jelenségekről. http://monitor.gallup.hu/kutatas/001106_5fokusz.html Utolsó módosítás: 2001. 08. 07.

Magyar Gallup Intézet (2001a): Budapesti kis- és középvállalkozók a korrupcióról. http://monitor.gallup.hu/kutatas/001106_4bpvallalk.html Utolsó módosítás: 2001. 02. 23.

Magyar Gallup Intézet (2001b): Önkormányzatok önképe és lakossági megítélése. http://monitor.gallup.hu/kutatas/001106_3onkorm.html Utolsó módosítás: 2001. 02. 23.

Magyar Gallup Intézet (2004): Az uniós pénzekkel kapcsolatos visszaélések a mi egyéni és nemzetgazdasági érdekeinket is sértik - mondja a magyar lakosság közel háromnegyede. http://monitor.gallup.hu/kutatas/040116_cceb_fraud.htm Utolsó módosítás: 2004. 01. 19.

Makó Ágnes (2008a): KKV-körkép - 2007/október: A kis- és közepes vállalkozások üzleti helyzete és vélemények gazdasági és politikai környezetükről. MKIK GVI http://www.gvi.hu/letoltes/pdf/kkv_korkep_074_071204.pdf, Utolsó módosítás: 2008. 02. 14.

Makó Ágnes (2008b): Az uniós pályázatoktól való távolmaradás okai: a feltételezett korrupció (is) visszatartó erő. Elemzés az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet (GVI) 2007. októberi vállalati adatfelvétele alapján. MKIK GVI, http://www.gvi.hu/letoltes/pdf/konj_072_adhoc_080315.pdf
Utolsó módosítás: 2008. 02. 14.

Medgyesi Márton - Tóth István György (szerk.) (2005): Kockázat, bizalom és részvétel a magyar gazdaságban és társadalomban. TÁRKI, Budapest, április. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a719.pdf>

Nyílt Társadalom Intézet (2002): Az EU csatlakozási folyamat nyomon követése: korrupció és korrupcióellenes politika. Nyílt Társadalom Intézet, <http://irm.gov.hu/download/eucsatlakozas.pdf/eucsatlakozas.pdf>
Utolsó módosítás: 2007. 08. 05.

PricewaterhouseCoopers (2003): Economic Crime Survey, 2003. Hungary. [http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/e5f30d2c54ef8928802570f30036cd44/\\$file/ec_on_crime_en_2003.pdf](http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/e5f30d2c54ef8928802570f30036cd44/$file/ec_on_crime_en_2003.pdf)

PricewaterhouseCoopers (2005): Economic Crime Survey, 2005. Hungary. [http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/e5f30d2c54ef8928802570f30036cd44/\\$file/hungarian_economic_crime_survey_2005.pdf](http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/e5f30d2c54ef8928802570f30036cd44/$file/hungarian_economic_crime_survey_2005.pdf)

PricewaterhouseCoopers (2007): Gazdasági bűnözés: emberek, kultúrák és korlátok. IV. Globális Gazdasági Bűnözés felmérés. Magyarország. [http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/EE3A2B7A07DF1085802570F50039C266/\\$file/Crime_Survey_HUN_FINAL.pdf](http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/EE3A2B7A07DF1085802570F50039C266/$file/Crime_Survey_HUN_FINAL.pdf)

PricewaterhouseCoopers (2008): A vállalatok kétharmadát sújtja a korrupció. Sajtóközlemény. <http://www.pwc.com/extweb/ncpressrelease.nsf/docid/447AFFB97D4E5D1D802573FD003D6ECE>

Sik Endre (1999): *The Bad, the Worse and the Worst – Guestimating the Level of Corruption*, Paper presented at Conference on Corruption, Commissioned by the Princeton University and CEU, Budapest, December, p. 29.

Sik Endre (2002): „Mindennapi korrupcióink” *Szociológiai Figyelő*, VI. évf. 1-2 sz. 131-145. old. Társadalmi Klíma Riport, 2007. december. <http://www.tarki.hu/hu/news/2007/kitekint/20071220.doc>

Sik Endre (2008): Bizalmatlanság, nem ok nélkül... <http://209.85.135.104/search?q=cache:SU7w05k7OyUJ:www.tarki.hu/hu/news/2008/kitekint/20080306.html+Bizalmatlans%C3%A1g,+nem+ok+n%C3%A9lk%C3%BCl...&hl=hu&ct=clnk&cd=1&gl=hu>
Utolsó módosítás: 2008. 03. 06.

Tárki (2007): Társadalmi Klíma Riport, 2007. december. <http://www.tarki.hu/hu/news/2007/kitekint/20071220.doc>

Transparency International (2007): A szegény országok korrupciós helyzetén csak globális lépések javíthatnak. Sajtóközlemény. www.transparency.org/content/download/24339/363804/file/TI_Hungary_sajtóanyag_CPI2007.doc
Utolsó módosítás: 2007. 09. 26.

Világbank (2006): Hungary BEEPS-at-a-Glance. <http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPANTCOR/Resources/BAAGREV20060208Hungary.pdf>

Honlapok

A Magyar Gallup Intézet által végzett kutatássorozat összefoglalóinak forrása a <http://monitor.gallup.hu> oldal.

GfK kutatások: <http://www.gfk.hu>

PriceWaterhouseCoopers kutatások: <http://www.pwc.com>

Tárki kutatások: <http://www.tarki.hu>

Melléklet

M1. táblázat: A tanulmányban áttekintett lakossági és egyéb adatfelvételek

Korrupció Magyarországon: a Magyar Gallup Intézet vizsgálatsorozata	<p>1. Kérdőíves kérdezések:</p> <ul style="list-style-type: none">• budapesti lakossági felmérés - 2000. március (N=1513 fő)• országos lakossági felmérés - 2000. április (N=1839 fő)• önkormányzatok (lakossági, illetve hivatali dolgozók)• kis- és középvállalkozók - 2000. április - május (N=520) <p>2. Fókuszcsoportos vizsgálatok (bírók, ügyészek, polgármesterek, újságírók, vállalkozók, multinacionális vállalatok vezetői körében)</p> <p>3. Kiegészítő vizsgálatok</p> <p>A Gallup Intézet 2003. februárjában újabb felmérést készített az 1999-2000-es vizsgálatsorozat folytatásaként: budapesti lakossági (N=1016 fő) és országos lakossági kutatást (N=1009 fő) végeztek. (A lakossági adatfelvételek mindkét időszakban véletlen mintavételi eljárással készültek, a minta összetétele a nemek aránya, az életkori csoportok és a településtípus szerint pontosan követte a lakosság összetételét. A budapesti kérdezések telefonon, a vidékiek személyesen zajlottak.)</p>
Eurobarométer - Magyar Gallup Intézet	<p>2004-ben az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) felkérésére a Magyar Gallup Intézet az Eurobarometer keretében 13 tagjelölt országban összesen 12165 főt kérdezett meg arról, hogy miként vélekednek az Európai Unió költségvetése elleni bűncselekményekről és a szükséges lépésekről, szereplőkről. A minta a súlyozást követően a nemek aránya, az életkori csoportok, a régiók, a településtípus, a képzettségi szint és a családi állapot szerint megegyezik az egyes országok 15 éven felüli lakosságának összetételével.</p>
Korrupció Európában: a GfK Csoport mérésorozata	<p>A kelet-közép európai térség 11 országának (köztük Magyarországnak) felnőtt lakosságát - jellemzően 1000-1000 fős, Oroszországban 2000 fős mintákkal - a legfontosabb szocio-demográfiai jellemzőik szerint reprezentálta 2001-es adatfelvétel. 2004-ben 14 középkelet európai országban vizsgálták újra - a 2001-es vizsgálattal megegyező kiválasztási eljárást alkalmazva - a korrupcióval kapcsolatos vélekedéseket. A 2006-ban lezajlott mérés már 21 ország mintegy 22 000 lakosának</p>

	megkérdezésével történt, ugyancsak a korábbiakhoz hasonló kiválasztási módszerrel.
Társadalmi jelenségek megítélése - GfK Csoport	1999 novemberében három - akkor még - tagjelölt országban (Magyarországban, Csehországban, Lengyelországban) készített felmérést a GfK Csoport különböző társadalmi jelenségek, jellemvonások - így a korrupció - megítéléséről. A kutatás 1000-1000 fős mintája - az adatközlők szerint - reprezentálta a három ország felnőtt lakosságát.
EU-s csatlakozás hatása a lakosságra - GfK Csoport	A 2004-ben az Európai Unió tagjává vált országokban harmadik alkalommal végzett kutatást 2007-ben a GfK Csoport arról, hogy hogyan befolyásolta a lakosság életkörülményeit a csatlakozás (a mérés módszertanáról jelen forrásban nem találhatóak adatok).
Társadalompolitikai attitűdök Magyarországon a felnőtt lakosság körében - a TÁRKI Omnibusz 2000. július	Az adatfelvétel 1524 fő bevonásával készült többlépcsős, arányosan rétegzett, valószínűségi mintavétellel. A minta nem, kor, iskolai végzettség, településtípus szerint reprezentálja a felnőtt magyar népességet.
Társadalompolitikai attitűdök Magyarországon a felnőtt lakosság körében - TÁRKI Omnibusz 2001. november	A 4508 fő megkeresésével készült felmérés mintája az ország felnőtt lakosságra reprezentatív, többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült valószínűségi véletlen minta.
Társadalompolitikai attitűdök Magyarországon a felnőtt lakosság körében - TÁRKI Omnibusz 2004. december	A TÁRKI 2004. decemberi Omnibusz vizsgálatában 1035 főt kérdeztek meg az előbbiekhöz hasonló mintavételi eljárással.
Európai Társadalmak Összehasonlító vizsgálata - TÁRKI 2004.	ESS adatfelvételek két évente vannak - a 2005. évi 24 országban (köztük Magyarországon mintegy 1500 válaszadó részvételével) folytatott kutatásban arra is kíváncsiak voltak a kutatók, hogy a lakosság mennyire - és milyen (akár korrupciós) tapasztalatok nyomán - bízik a szakemberekben, a pénzintézetek képviselőiben, illetve az állami/önkormányzati hivatalnokokban.
Társadalmi Klíma - TÁRKI 2007. november	A TÁRKI 2007. novemberében végzett Társadalmi Klíma kutatása során 1000 fő 18 év feletti magyar állampolgárt kérdeztek meg; az adatok nem, kor, iskolai végzettség és lakóhely szerint reprezentálják a magyar felnőtt lakosságot.

M2. táblázat: A tanulmányban áttekintett vállalati adatfelvételek

<p>Üzleti környezet és Vállalati Teljesítmény vizsgálat - BEEP (Valamint WBES)</p>	<p>Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank és a Világbank 1999-ben Üzleti környezet és Vállalati Teljesítmény címmel végzett felmérést 17 átmeneti gazdaságú ország mintegy 3000 vállalkozásának vezetői körében.</p> <p>A kutatás bizonyos kérdéseit 2000-ben felmérték az EU akkori tagországaiban is (The World Business Environment Survey - WBES). A teljes vizsgálatot 2002-ben és 2005-ben egyaránt megismételték.</p>
<p>KKV-körkép - MKIK GVI</p>	<p>A 2007. október - novemberében zajló kutatásban résztvevő 301 cég - a mintavételi eljárásnak köszönhetően - gazdasági súlya, illetve a foglalkoztatásban játszott szerepe alapján reprezentálja a szektort alkotó résztvevőket; ez lehetővé teszi az eredmények adott szektorra vonatkozó általánosítását.</p>
<p>MKIK GVI</p>	<p>A MKIK GVI félévente készül - az Eurochambres 14 millió európai vállalatra kiterjedő vizsgálatának részét képező - vállalati konjunktúra felmérésében 2007. októberében 1240 magyarországi cég vezetője vett részt.</p>
<p>Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérés - PricewaterhouseCoopers</p>	<p>A PricewaterhouseCoopers 2001 óta - némileg változó mintán - kétévente készíti el és publikálja Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérését. 2003-ban 50 országból 3623 - jellemzően vállalatvezető - vett részt a felmérésben. A globális adatok között 25 magyar cég szerepelt - mindemellett a magyarországi képviselő összesen 108 szervezetet vizsgált és az eredményeket e körre vonatkozóan hozta nyilvánosságra.</p> <p>A 2005. évi Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérés során 34 ország több mint 3600 vállalatának cégvezetőit kérdezték meg - köztük 75 magyarországi piacvezető vállalat irányítóját. 2007-ben már 40 ország több mint 5400 vállalata - köztük 77 piacvezető magyar cég - vett részt a kutatásban.</p>
<p>Szemtől szemben a korrupcióval: Üzleti terv a sikeres korrupció-ellenes programért - PricewaterhouseCoopers</p>	<p>A kutatás során online kérdőíves vizsgálatot 70 ország 390 cégvezetőjét kérdezték, melyet 14 ország 36 vezetőjével és 14 korrupció-ellenes szakemberével készített interjúkkal egészítettek ki. (A viszonylag alacsony esetszám nem teszi lehetővé az országonkénti bontást - a 2007-es Globális Gazdasági Bűncselekmények felmérés adataival való összehasonlítást azonban igen.)</p>
<p>Korrupció Magyarországon: a Magyar Gallup Intézet vizsgálatsorozata</p>	<p>Kis- és középvállalkozók - 2000. április - május (N=520)</p>